

Analiza utjecaja akumulacije kapitala i vrsta poreznih sustava na ekonomsku i socijalnu nejednakost

Žinić, Marta

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:409531>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-12**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij
Poslovna ekonomija- smjer Financije

ANALIZA UTJECAJA AKUMULACIJE KAPITALA I
VRSTA POREZNIH SUSTAVA NA EKONOMSKU I SOCIJALNU
NEJEDNAKOST

Diplomski rad

Marta Žinić

Zagreb, kolovoz 2021.
Sveučilište u Zagrebu

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij
Poslovna ekonomija- smjer Financije

**ANALIZA UTJECAJA AKUMULACIJE KAPITALA I
VRSTA POREZNIH SUSTAVA NA EKONOMSKU I SOCIJALNU
NEJEDNAKOST**

**ANALYSIS OF THE IMPACT OF CAPITAL ACCUMULATION AND
TYPE OF TAX SYSTEMS ON ECONOMIC AND SOCIAL INEQUALITY**

Diplomski rad

Student: Marta Žinić, 0067539182

Mentor: doc. dr. sc. Maja Mihelja Žaja

Zagreb, kolovoz 2021.

SAŽETAK

U ovome radu analiziran je utjecaj akumulacije kapitala i vrste poreznih sustava na ekonomsku i socijalnu nejednakost u odabranim zemljama u svijetu. Prikazana je povijest poreza i njihova osnovna podjela kako bi se detaljnije mogao obraditi navedeni utjecaj. Uvedeni su pojmovi progresivnog, regresivnog i proporcionalnog poreznog sustava u svrhu pojašnjavanja njihovog distributivnog učinka, odnosno njihovog učinka na preraspodjelu dohotka i bogatstva. Također definiran je pojam kapitala, akumulacije kapitala, način njihovog mjerenja te pojam mrtvog kapitala koji utječe na smanjivanje mogućnosti razvoja i rasta onih najugroženijih. Prikazani su i pojmovi ekonomske i socijalne nejednakosti te utjecaj poreza i poreznih sustava na njih te kako zemlje koriste porezne sustave i fiskalnu politiku kako bi iste smanjila. Analizirala se neravnomjernost distribucije bogatstva u svijetu u zadnjih nekoliko godina te kako ta neravnomjerna distribucija utječe na povećanje nejednakosti i na sve veće povećanje razlika između najbogatijih i najsiromašnijih. Također se analizirala rastuća nejednakost u SAD-u, Njemačkoj, Finskoj i Kini kako bi se ista objasnila ne samo na svjetskoj razini nego i unutar i između zemalja. Opisani su i načini na koji zemlje mogu putem zakona i promjene poreznih sustava utjecati na ravnomjerniju distribuciju, smanjenje nejednakosti te povećanjem prilika za sve neovisno o statusu, rasi, godinama, vjeri, životnim prilikama i ostalim faktorima.

Ključne riječi: porezni sustavi, nejednakost, kapital, akumulacija kapitala, distribucija

SUMMARY

This paper analyzes the impact of capital accumulation and the type of tax systems on economic and social inequality in chosen countries in the world. The history of taxes and their basic division are presented in order to be able to process these effects in more detail, the concepts of progressive, regressive and proportional tax system are introduced in order to clarify their distributive effect, i.e. their effect on income and wealth redistribution. The concept of capital, accumulation of capital, the method of their measurement and the concept of dead capital, which affects the reduction of opportunities for development and growth of the most vulnerable, are also defined. The concepts of economic and social inequality and the impact of taxes and tax systems on them, as well as how countries use tax maintenance and fiscal policy to reduce them, are also presented. The uneven distribution of wealth in the world in the last few years has been analyzed and how this uneven distribution affects the increase in inequality and the growing gap between the richest and the poorest. Growing inequalities in the US, Germany, Finland and China were also analyzed to explain them not only globally but also within and between countries. It also describes ways in which countries can influence more even distribution, reduce inequality and increase opportunities for all, regardless of status, race, age, religion, living conditions and other factors, through laws and changes in tax systems

Key words: tax system, inequality, capital, capital accumulation, distribution

MARTA ŽINIĆ

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je DIPLOMSKI RAD
(vrsta rada)
isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu, 08.09.2021.

Marta Ži

(potpis)

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja	1
1.3. Sadržaj i struktura rada	2
2. POREZNI SUSTAV	3
2.1. Definiranje i vrste poreznih sustava	4
2.1.1. Povijest poreza	4
2.1.2. Načela oporezivanja	5
2.1.3. Kriteriji koji utječu na sustav oporezivanja	8
2.1.4. Vrste poreznih sustava	10
2.2. Prednosti i nedostaci različitih vrsta poreznih sustava	14
2.2.1. Regresivni porezni sustav i njegovi prednosti i nedostaci	15
2.2.2. Progresivni porezni sustav i njegovi prednosti i nedostaci	17
2.2.3. Proporcionalni porezni sustav i njegovi prednosti i nedostaci	17
2.3. Primjena različitih vrsta poreznih sustava u odabranim zemljama	18
3. AKUMULACIJA KAPITALA	20
3.1. Definiranje kapitala i akumulacije kapitala	20
3.2. Mjerenje kapitala i akumulacije kapitala	22
3.3. Definiranje pojma “mrtvi kapital” te njegova uloga u smanjenju gospodarske aktivnosti i povećavanju nejednakosti u raspodjeli dohotka	23
4. UTJECAJ VRSTA POREZNIH SUSTAVA I AKUMULACIJE KAPITALA NA EKONOMSKU I SOCIJALNU NEJEDNAKOST	27
4.1. Definicija ekonomske i socijalne nejednakosti	27

4.2. Utjecaj različitih vrsta poreznih sustava i akumulacije kapitala na ekonomsku i socijalnu nejednakost	29
4.2.1. Utjecaj poreznih sustava na ekonomsku i socijalnu nejednakost.....	30
4.2.2. Utjecaj akumulacije kapitala na ekonomsku i socijalnu nejednakost.....	35
4.3. Zastupljenost ekonomske i socijalne nejednakosti u odabranim zemljama.....	41
4.3.1. Zastupljenost ekonomske i socijalne nejednakosti u SAD-u	42
4.3.2. Zastupljenost ekonomske i socijalne nejednakosti u Njemačkoj.....	45
4.3.3. Zastupljenost ekonomske i socijalne nejednakosti u Finskoj.....	46
4.3.3. Zastupljenost ekonomske i socijalne nejednakosti u Kini	48
4.4. Primjena poreza i zakona u smanjenju ekonomske i socijalne nejednakosti	49
5. ZAKLJUČAK	54
POPIS LITERATURE	55
POPIS SLIKA	59
POPIS TABLICA	60
POPIS GRAFIČKIH PRIKAZA.....	61
ŽIVOTOPIS	62

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet izučavanja u radu su porezni sustavi i akumulacija bogatstva u odabranim zemljama u svijetu te primjena zakona i fiskalnih politika u smanjivanju nejednakosti i povećavanju redistributivnih učinaka poreza i transfera na smanjivanje sve većih razlika između onih najbogatijih i najsiriromašnijih.

Cilj rada je analiza utjecaja poreznih sustava i akumulacije kapitala na ekonomsku i socijalnu nejednakost te primjena zakona i poreznih politika na njihovo smanjenje i povećanje jednakosti i unutar zemalja, ali i između njih.

Temeljem podataka u radu analizirat će se rastuća nejednakost u odabranim zemljama te utjecaj različitih gospodarskih aktivnosti i faza rasta na njenu veličinu te također prikazati će se sve veća prisutnost akumulacije kapitala u gornjim decilima populacije te vrlo niska mogućnost redistribucije iste prema onima s najnižim prihodima i bogatstvom.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Prilikom izrade ovoga rada korišteni su sekundarni podaci, uglavnom iz strane literature. U radu su korišteni izvori podataka prikupljeni iz stručne i znanstvene literature vezane za porezne sustave zemalja, nejednakosti bogatstva i primjene zakona i poreznih sustava u njihovom smanjivanju. Značajan dio literature preuzet je s interneta, poput publikacija objavljenih od strane raznih organizacija, statističkih podataka, znanstvenih članaka, zakona i istraživanja.

Prilikom izrade analize podataka korištene su istraživačke metode analize i sinteze, metoda komparacije, metoda kompilacije te deskriptivna metoda.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Rad je podijeljen u pet dijelova. Prvi dio je uvod u kojem je naveden predmet i cilj rada, izvori obrađenih podataka te struktura rada.

Nakon uvoda, u drugom dijelu, definirani su porezi, njihov povijesni razvoj, općenita podjela poreza, kriteriji koji utječu na sustav oporezivanja, navedene su vrste poreznih sustava prema njihovom redistributivnom učinku te njihovi prednosti i nedostaci.

U trećem dijelu analiziran je pojam kapitala te akumulacije kapitala, te je uveden pojam mrtvog kapitala koji je prisutan kod onih najsiromašnijih.

U četvrtom dijelu, definirani su pojmovi socijalne i ekonomske nejednakosti, analiziran je utjecaj poreznih sustava te akumulacije kapitala na iste. Obrađeni su isti pojmovi u odabranim zemljama te su analizirane politike i korištenje poreznih sustava u njihovom smanjenju i povećanju jednakosti unutar i između zemalja.

Naposljetku, u posljednjem, petom dijelu, izneseni su glavni zaključci provedene analize.

2. POREZNI SUSTAV

Porezi su obvezna davanja koja građani i poslovni subjekti plaćaju prvenstveno radi povećanja prihoda za državne rashode, iako služe i u druge svrhe. U suvremenim gospodarstvima porezi su najvažniji izvor državnih prihoda. Razlikuju se od ostalih izvora prihoda u smislu da za uplaćene iznose poreza građani i poduzeća ne dobivaju nikakvu protunaknadu. Porezi bi se trebali prikupljati za dobrobit poreznih obveznika te je odgovornost pojedinog obveznika neovisna o bilo kojoj primljenoj posebnoj naknadi. Svakako postoje vrlo važne iznimke poput poreza na plaće koji se obračunavaju na dohodak od rada kako bi se financirale mirovine, medicinske usluge i ostali programi socijalnog osiguranja, također kao primjer iznimke je i porez na motorna goriva koji se koristi za financiranje izgradnje i održavanja cesta i autocesta. Unatoč tome, plaćanja su obavezna, a veza s naknadama ponekad je prilično slaba. Koristan način za proučavanje svrhe poreza može se sagledati iz perspektive Richarda A. Musgrave-a i to kroz razlikovanje ciljeva raspodjele resursa, preraspodjele dohotka i ekonomske stabilnosti. U nedostatku jakog razloga za uplitanje, poput potrebe za smanjenjem onečišćenja, prvi cilj, raspodjela resursa nastavlja se ako porezna politika ne ometa raspodjelu određenu tržištem. Drugi cilj, preraspodjela dohotka, namijenjen je smanjenju nejednakosti u raspodjeli dohotka i bogatstva. Cilj stabilizacije koja se provodi kroz poreznu politiku, politiku državnih rashoda, monetarnu politiku i upravljanje dugom je održavanje visoke zaposlenosti i stabilnosti cijena (Encyclopedia Britannica,2020). Ako dođe do sukoba između ova tri cilja, primjerice ako raspodjela resursa zahtijeva promjene u razini ili sastavu poreza takve promjene mogu vrlo teško utjecati na obitelji s niskim prihodima što bi posljedično utjecalo na redistributivne ciljeve ili ako imamo poreze koji su vrlo redistributivni mogu se sukobiti s učinkovitom raspodjelom resursa potrebnih za postizanje cilja ekonomske neutralnosti.

2.1. Definiranje i vrste poreznih sustava

2.1.1. Povijest poreza

Promatrajući povijest oporezivanja može se zaključiti da je ona tekla usporedno s općim povijesnim razvojem kultura i civilizacija. U ovome radu obraditi će se razvoj oporezivanja samo dijela civilizacije Zapada. U starom vijeku prva opća oporezivanja koristila su se za opremanje vojske i ratne pohode, izgradnju sustava za navodnjavanje, utvrda, a porezi su se prikupljali u naturi. Prema zapisima može se zaključiti kako je Egipatska civilizacija imala vrlo razrađen porezni sustav. Oporezivalo se uz životinje, žitarice, uvoz i izvoz i robov, stranci, rad i svaka vrsta poslovanja. Najviše se oporezivala poljoprivreda, a svakako je faraon mogao uvoditi izvanredni porez za gradnju ili ratni pohod. Povjesničari i danas smatraju antičko egipatsku praksu poštenom i dobrom s ravnotežom između javne potrošnje i ukupnog poreznog tereta. Iako, oporezivanje ima dugu povijest, samo oporezivanje igralo je manju ulogu u antičkom svijetu. Porez na potrošnju naplaćivan je u Grčkoj i Rimu. Tarife odnosno porezi na uvezenu robu često su bile važnije od internih trošarina što se tiče stvaranja prihoda. Zanimljivo je da je u antičkoj Grčkoj nastala ideja da se sloboda stanovnika (ne i robova) oslanja na pravo privatnog vlasništva i na pravedno oporezivanje i da se oporezivanje provodilo korištenjem progresivne porezne stope, odnosno bogatiji pojedinci plaćali su veće poreze od onih siromašnijih, a osnovne životne potrepštine nisu se oporezivale. Rani rimski oblici oporezivanja uključivali su porez na potrošnju, carine i određene izravne poreze. Glavni izvor državnih prihoda bili su porezi na robeve tj. glavarine. Također, porastom vojnih troškova povećao se i vojni porez *tributum* kojeg su plaćali građani i koji se naplaćivao kao glavni porez, baza ovoga poreza proširila se na porez na nekretnine. Značajno je da je Rim imao porez na nasljedstvo od 5 posto, kasnije 10 posto. Samo prikupljanje poreza dugo vremena bilo je prepušteno posrednicima, dok se pod Cezarom prikupljanje obavljao putem državnih službenika (Balog i Lešić, 2021).

Porezni sustav je u svojoj srži skup svih poreznih oblika koji se koriste za provođenje porezne politike određene države, uzimajući u obzir tu definiciju, dolazi se do zaključka kako ne postoje dvije države s potpuno identičnim poreznim sustavom. Prilikom formiranja poreznog sustava države uzima se u obzir; veličina teritorija, broj stanovnika, ustavno uređenje, demografska

struktura, veličina javnog sektora, geopolitički položaj pojedine zemlje, povijesni položaj zemlje odnosno povijesno naslijeđe države, njeno zaduženje, nezaposlenost i mnogi drugi faktori od kojih su neki statični odnosno ne mijenjaju se, te faktori koji su vrlo dinamični zbog čijih promjena može doći i do prilagođavanja poreznog sustava. Porezni sustavi većine suvremenih država – bez zemalja u tranziciji i novoosnovanih država- uobličeni su u vrijeme relativno skromne povezanosti gospodarstva pojedinih država, u vrijeme (u odnosu na danas) malog obujma vanjskotrgovinske razmjene te ograničenog kretanja kapitala i ljudi, tj. u uvjetima relativno zatvorenih gospodarstava (Jelčić i Jeličić,1998). Uzimajući u obzir takve porezne sustave koji su se određivali, uglavnom, samostalno, odnosno svaka država za sebe, tako određeni sustavi nisu mogli opstati u današnjem suvremenom svijetu, gdje je sve izraženija integracija nacionalnih gospodarstava koja je svakako imala snažan utjecaj na nacionalne ekonomije i gospodarska kretanja.

2.1.2.

Načela

oporezivanja

Kako bi se osigurao najbolji iznos javnih prihoda za financiranje javnih usluga i dobara te garantirao sigurnost poreznim obveznicima, porezni sustav trebao bi se sastojati od poreza koji u najvećoj mogućoj mjeri poštuju načela koje je još 1776. godine u knjizi *The Wealth of Nations* opisao Adam Smith kako bi opisao industrijalizirani kapitalistički sustav koji je nadvio merkantilistički sustav za kojeg je vjerovao da će na kraju ugušiti produktivnost zemalja. Iako su navedena i opisana davno ta načela, uz reinterpretacije, i dan danas ostaju izuzetno relevantne.

Prvo načelo odnosi se na horizontalnu jednakost, koja podrazumijeva da osobe u sličnim ili istim položajima moraju biti obveznici iste porezne prakse. Ovo je načelo ujedno i najčešće kršeno te se rasprave o poreznim reformama često fokusiraju na to jesu li opravdana odstupanja od „jednakog tretmana jednakih“. Drugo načelo koje u svojem djelu navodi Adam Smith je mogućnost plaćanja, ovo načelo u osnovi traži da se cjelokupni porezni teret snosi ravnomjerno među individualcima ovisno o njihovim mogućnostima da snose taj teret. Porezi na koje se ovo načelo može najbolje koristiti je na osobna plaćanja(dohodak, bogatstvo, potrošnja i porez na nasljedstvo, a Adam Smith najveći je naglasak stavljao upravo na dohodak, Najraniji neistomišljenici vjerovali su kako se kapital treba mjeriti u potrošnji ne u onome što

je pojedinac zaradio, a najveći advokati za takav način oporezivanja naglašavali su kako je ovaj pristup bolji zbog jednostavnosti i neutralnosti potrošnje nad štednjom. Drugi su vjerovali kako je bogatstvo bolje mjerilo mogućnosti plaćanja jer imovina daje određenu razinu zadovoljstva i poreznog kapaciteta, iako neke vrste imovine (poput umjetničkih djela, statua...) ne generiraju nikakav opipljivi prihod. Ovo načelo često interpretira da direktni osobni porez ima progresivnu strukturu. Tijekom 20. stoljeća, najizraženije mišljenje je da distribucija poreznog tereta među pojedincima može smanjiti neravnopravnost koja prirodno rezultira iz tržišne ekonomije. No, krajem 20. stoljeća mnoge vlade su prepoznale kako pokušaji korištenja porezne politike da se smanji nejednakost može rezultirati visokim i neopravdanim troškovima, stvarajući mišljenje kako se porezi ne bi trebali koristiti za redistribuciju. Da se treće načelo, načelo pogodnosti, koristi u potpunosti, alokacija resursa kroz javni sektor direktno bi bio odgovor na želje potrošača, odnosno poreznih obveznika. Ovo načelo najuspješnije se koristi u financiranju cesta i autocesta i drugih sličnih javnih dobara koje porezni obveznici direktno mogu koristiti. Ekonomsko načelo u kojima se pojavljuje zahtjev da porezni sustav bude i efikasan proizlazi iz tržišne ekonomije. Iako, naravno postoje neke iznimke, mnogi ekonomisti slažu se u mišljenju, kako je tržište efikasno u donošenju odluka o potrošnji, proizvodnji i financiranju te da se porezna politika ne bi trebala miješati u alokaciju ekonomskih resursa. Odnosno da bi oporezivanje trebalo sadržavati minimum uplitanja u individualne odluke, ne bi trebala diskriminirati u korist ili protiv određenih izdataka za potrošnju, određenih oblika proizvodnje ili industrija (Encyclopedia Britannica,2020).

Suvremeniji načini sagledavanja načela o kojima će ovisiti pojedini porezni sustav država pružio je Adolf Wagner stotinjak godina nakon Adama Smitha. Wagner je porezna načela svrstao u 4 skupine, a to su: financijsko-politička načela, ekonomsko-politička, socijalno-politička te porezno-tehnička načela. (Sokol Knjaz,2015.)

1. Financijsko-politička načela

Ova načela imaju prednost pred svim drugima, jer je u srži svih poreznih sustava primarni cilj prikupljanje dostatnog iznosa financijskih sredstava za podmirenje javnih rashoda, odnosno ostvarenje fiskalnog učinka. U tom kontekstu važno je načelo izdašnosti u kojemu je, dakle, važno da javni prihodi (u koje u velikoj mjeri ulaze porezi) budu dostatni za financiranje planiranih javnih rashoda. Unutar financijsko-političkih načela važno je i načelo elastičnosti koje se ostvaruje kroz mogućnost cijelog poreznog sustava, u smislu da ako dođe do većih

potreba za javnim prihodima, da se prilagodi kretanjima u gospodarskim ciklusima bez većih zahvata u samom poreznom sustavu.

2. Ekonomsko-politička načela

Ovo načelo povezano je uz ekonomske posljedice koje oporezivanje ima na porezne obveznike, ono je u svakom slučaju njihov teret te može pospješiti, ali i destimulirati određene aktivnosti što ovisi o izboru samog izvora oporezivanja te izboru poreznog oblika.

3. Socijalno-politička načela

Ova načela primjenjuju se u svim suvremenim poreznim sustavima, no njihova jačina ovisiti će o donositeljima poreznih zakona u svakoj državi. U nekim državama ovo načelo je iznimno važno i daje se veliki značaj ostvarivanju socijalnih prava građana, dok se u drugima veći naglasak daje na ostvarivanje financijskih načela. Ovo načelo dijeli se na dva načela. Načelo općenitosti i načelo ravnomjernosti poreza. Načelo općenitosti podrazumijeva da svi građani neke zemlje budu porezni obveznici, no od oporezivanja u suvremenim poreznim sustavima izuzimaju se oni koji su ispod razine egzistencijalnog minimuma u toj zemlji. Načelo ravnomjernosti poreza zasniva se na konceptu ravnomjerne raspodjele poreza na sve porezne obveznike neke zemlje. Normativna teorija oporezivanja definira dva osnovna koncepta kod raspodjele poreza u kojima se ostvaruje načelo jednakosti; načelo koristi koje uzima odnos jednakosti između plaćanja poreza i korištenja javnih dobara i usluga kao polazište i načelo porezne snage. Načelo porezne snage uzima kao polazište sposobnost poreznog obveznika da pridonese financiranju određene veličine javnih rashoda.

4. Porezno-tehnička načela

Ovo načelo dijeli se na načelo određenosti, načelo ugodnosti i načelo jeftinoće. Načelo određenosti od poreza zahtjeva da budu zakonski definirani i unaprijed određena te da je materija oporezivanja razumljiva svima. Načelo ugodnosti podrazumijeva da ubiranje poreza bude najpogodnije za obveznika i to na način, u vrijeme i na mjestu koje mu najviše odgovara te da se čuva njegovo dostojanstvo i povjerljivost informacija. Načelo jeftinoće traži da neto učinak ubranih poreza bude što veći, a to će se postići ako samo ubiranje poreza bude što jeftinije (Sokol Knjaz, 2015).

Ovaj rad najviše će se fokusirati na načelo pravednosti, ravnomjernosti i jednakosti. Ovo načelo je prvo osnovno načelo kojim su se vodili svi prvi porezni sustavi. Porezi se u porezni sustav uvode zato da bi se njihovom praktičnom primjenom ostvarili neki unaprijed predviđeni, željeni ciljevi (Jelčić i Jeličić, 1998).

2.1.3. Kriteriji koji utječu na sustav oporezivanja

Sustav oporezivanja dio je socio-ekonomskog i političkog sustava svake zemlje, njegov je derivat i njime je uvjetovan, pa je stoga i odraz i izraz tog sustava (Jelčić i Jeličić, 1998). Analiza sustava oporezivanja zemalja ukazuje na činjenicu kako niti jedna zemlja nema identičan sustav s drugom zemljom, neovisno o ekonomskoj integraciji s drugim zemljama, odnosno o stupnju neovisnosti. Postoji mnogo čimbenika koji utječu na isto, u nastavku u ovom radu ukratko će se obraditi sljedeći čimbenici; Ustavno uređenje, veličina teritorija i broj stanovnika, veličina javnog sektora i obujam nadležnosti države te centralizacija.

Ustavno uređenje, veličina teritorija i broj stanovnika

Ustavno uređenje jako utječe na korištene porezne sustave, zbog razlika raspodjele funkcija među pojedinim razinama vlasti koje se razlikuju u državama koje su podijeljene na savezne države ili regije poput Belgije, ili Sjedinjene Američke Države, čiji će se porezni sustav detaljnije obraditi kasnije u ovome radu, ili u državama koje nisu na takav način podijeljene odnosno u kojima je nadležnost države više centralizirana i sličnija za cijeli teritorij jedne države. Posljedično i veličina teritorija i broj stanovnika ima veliki utjecaj na izgled poreznog sustava. Porezni sustav veće države svakako će se razlikovati od one manje, zbog većih potreba za, primjerice, izgradnju cesta, komunalnih djelatnosti i sličnih javnih dobara.

Veličina javnog sektora i obujam nadležnosti države

Sudjelovanje javnih rashoda u bruto društvenom proizvodu (BDP-u) spominje se jer su javni rashodi uzročno-posljedično povezani s javnim prihodima. Javni prihodi se najvećim dijelom u suvremenim državama ubiru primjenom brojnih poreza koji su sastavni dio poreznih sustava tih zemalja te se koriste za namirenje javnih rashoda čija veličina ima utjecaj i na sustav oporezivanja.

Centralizacija

Stupanj centralizacije odnosno decentralizacije zadataka, mjera iz nadležnosti države ovisi o ulozi države u ekonomskom životu, stupnju urbanizacije, dohotku, političkoj stranci koja je na vlasti, vjeri i kulturi stanovnika. O raspodjeli funkcija između teritorijalnih jedinica ovisi raspodjela javnih prihoda kojim se financiraju javni rashodi, načini njihova prikupljanja kao i visina prihoda koje će pojedine teritorijalne jedinice imati na svome raspolaganju za financiranje rashoda iz svoje nadležnosti (Jeličić i Jeličić, 1998).

Novi podaci objavljeni od strane Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development- OECD) pokazuju da su u prosjeku porezni prihodi kao postotak BDP-a u 2019. godini iznosili 33,8% što je smanjenje u iznosu od 0,1 postotnih poena u odnosu na prošlu godinu (prema OECD,2020). Općenito, razine ukupnog oporezivanja znatno se razlikuju među državama članicama EU-a. Same razlike u ukupnoj razini oporezivanja u BDP-u, koje će kasnije biti prikazane putem tablice i grafa, odražavaju razlike u preferencijama društva prema javnim dobrima.

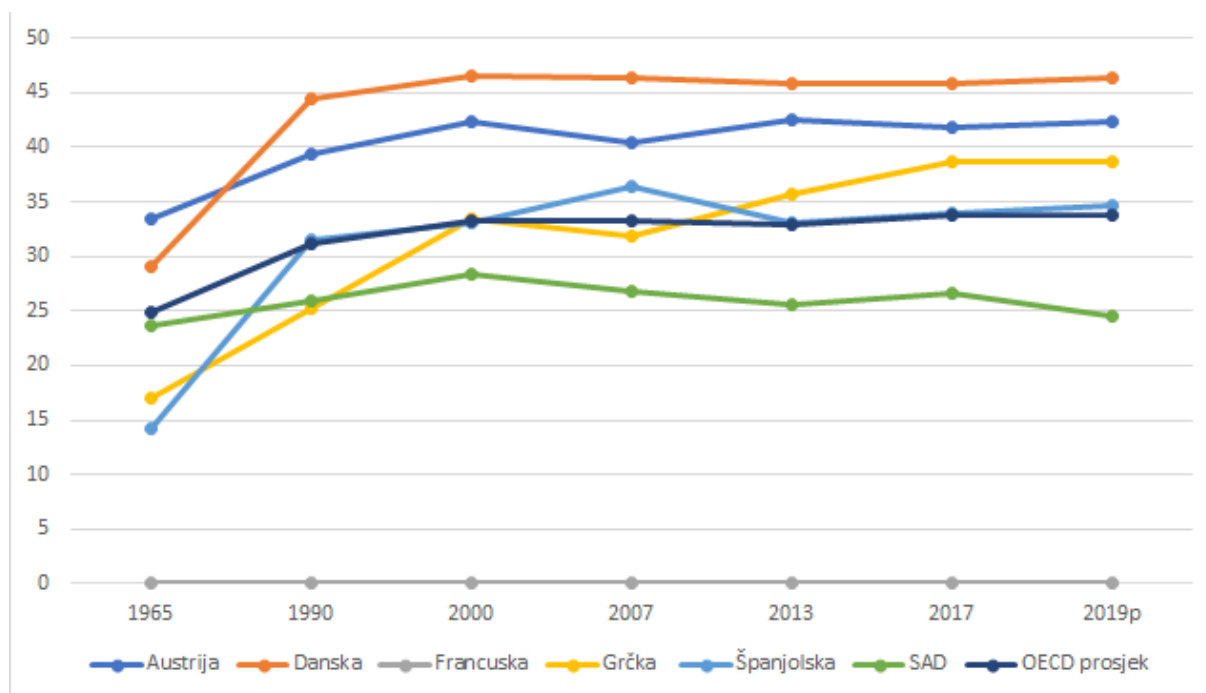
Mjerač poreznih prihoda zemalja u odnosu na veličinu njezinog gospodarstva mjeren BDP-om pokazuje koristan pogled na porezni prihod države jer otkriva potencijalno oporezivanje u odnosu na gospodarstvo odnosno prikazuje odnos poreznog prihoda zemlje u odnosu na BDP te se taj odnos koristi kao mjera koliko dobro vlada kontrolira ekonomske resurse zemlje i udio proizvodnje države koje vlada prikuplja porezima.

Tablica 1 Ključni omjeri poreznih prihoda u odabranim zemljama OECD-a

	1965	1990	2000	2007	2013	2017	2019p
Austrija	33,5	39,3	42,3	40,5	42,6	41,8	42,4
Danska	29,1	44,4	46,6	46,4	45,9	45,8	46,3
Francuska	33,7	41,2	43,4	42,5	45,4	46,1	45,4
Grčka	17,1	25,2	33,4	31,8	35,7	38,6	38,7
Španjolska	14,3	31,5	33,1	36,4	33,1	33,9	34,6
SAD	23,6	26	28,3	26,8	25,6	26,7	24,5
OECD prosje	24,8	31,1	33,3	33,2	33	33,7	33,8

Izvor: autor, prema OECD,2020.

Grafički prikaz 1 Ukupni porezni prihodi u postotku BDP-a u odabranim zemljama

Izvor: autor, prema OECD, 2020.

U navedenoj Tablici 1. i Grafičkom prikazu 1. vidljivo je koliko su važni porezni prihodi odnosno kolika je njihova veličina u BDP-u kroz odabrane zemlje OECD-a. U 2019. godini, prosjek omjera poreza i BDP-a bio je 33,8% što čini 0,1 postotnih poena manje u odnosu na 2018. godinu što je prvo smanjenje nakon financijske krize. Najveći porast bilježi Danska zbog visokih poreza na dohodak. Biti će zanimljivo promatrati kako će se iskoristiti znanje nakon globalne financijske krize iz 2008. godine, nakon koje se utvrđuju kanali kojima se utječe na prihode od poreza na potrošnju tijekom gospodarskog pada, kako bi se pružio početni uvid u to kako će kriza COVID-19 i mjere poduzete kao odgovor na nju utjecati na porezne prihode (prema a) OECD 2020).

Također veliki utjecaj na određivanje vrste poreznih sustava ima i geopolitički položaj države, kao i stupanj nezaposlenosti te povijesni događaji koji uvelike utječu na razvoj države. Porezna politika može snažno utjecati na donošenje odluka o zapošljavanju, razine ulaganja i spremnosti poduzetnika na širenje poslovanja. (European Commission, 2017).

2.1.4. Vrste poreznih sustava

Kao što je već spomenuto, svaka zemlja ima svoj porezni sustav kojeg je prilagodila svojim potrebama. Porezi su vrlo kompleksna tematika te postoji mnogo načina podjele istih, a za

potrebe ovoga rada najprije će se napraviti osnovna podjela unutarnjih poreza prema Organizaciji za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) te kasnije u radu i podjela poreza ovisno o njihovom redistributivnom učinku na raspodjelu dohotka i bogatstva kako bi se kasnija problematika koja se obrađuje u ovome radu pobliže mogla objasniti.

OECD periodično objavljuje analizu poreznih sustava zemalja članica te su razvili sustav klasifikacije unutarnjih poreza. OECD tako opisuje nekoliko poreznih oblika koji imaju neizostavnu ulogu u svim modernim sustavima, a to su porez na dohodak, porez na dobit, porez na plaće, porez na robu i usluge porez na imovinu te doprinosi za socijalno osiguranje koji su vrsta izravnih poreza te kao takvi ulaze u širem smislu u porezni sustav (prema (b) OECD, 2020).

Porez na dohodak

Porez na dohodak zauzima, u gotovo svim poreznim sustavima, središnje mjesto, zbog svoje velike financijske izdašnosti i zbog široke mogućnosti da se rabi kao financijski instrument za ostvarenje nekih nefiskalnih ciljeva oporezivanja (Jelčić i Jelčić, 1998). Općenito, porez na dohodak je porezni oblik kojim se zahvaća dohodak fizičkih osoba. Ovaj porez se odnosi na ukupni dohodak poreznog obveznika, odnosno oporezivi dohodak je ukupni neto dohodak od kojeg se odbijaju troškovi koji su bili potrebni kako bi se taj dohodak ostvario. Nadalje, porez na dohodak je osobni porez, što treba razumjeti tako da se kod tog poreza uzimaju posebne osobne okolnosti koje su povezane s poreznim obveznikom. On je direktni porez, tj. plaća se prije i neovisno o trošenju dohotka.

Postoje tri osnovna oblika poreza na dohodak, a to su engleski (britanski oblik) poreza kod kojeg se dohodak najprije oporezuje primjenom proporcionalnog općeg poreza na dohodak i potom ako neki dijelovi dohotka prelaze utvrđeni iznos, oporezuju se primjenom dodatnog progresivnog poreza (Radulović i Radulović, 2019). Germanski tip poreza koji se danas koristi u većini zemalja, karakterizira to što se dohodak oporezuje primjenom jednog jedinstvenog progresivnog poreza te se u obzir uzimaju osobna svojstva obveznika. Romanski tip je kombinacija ova dva prijašnje navedena tipa poreza, dio dohotka se oporezuje ili proporcionalnom ili progresivnom poreznom stopom ili dolazi do kombinacije tih dviju stopa. Ako postoji dohodak koji prijeđe zakonski utvrđenu visinu onda se takav dohodak oporezuje primjenom progresivne porezne stope.

Prilikom oporezivanja dohotka treba se ispravno, odnosno pravilno odrediti koliki je zapravo oporezivi dohodak, a za to treba prvo odrediti koliki je bruto dohodak od kojeg treba odbiti troškove koji su bili potrebni za ostvarivanje dohotka kao i eventualni gubici koji su veći od prihoda koje porezni obveznik ostvaruje iz određenih izvora dohotka. Tada dolazi do umanjenja neto prihoda s većim brojem odbitaka. Država koja se obvezala na čuvanje ljudskog dostojanstva svojih građana trebala bi tu obvezu realizirati i tako da odustaje od oporezivanja egzistencijalnog minimuma (prema (b) OECD, 2020).

Porez na dobit

Pojava društva kapitala bila je pretpostavka za uvođenje ovoga poreza u porezni sustav. On se jako razlikuje od zemlje do zemlje što će se u ovome radu podrobnije prikazati prikazom poreznih sustava u Sjedinjenim Američkim Državama, Hrvatskoj i Velikoj Britaniji. Kada je industrijska revolucija započela, mnogi pojedinci udruživali bi svoja sredstva kako bi mogli skupiti dovoljno kapitala za ulaganje u nove tvornice. Takva vrsta ulaganja i prednost udruživanja sredstava pokazala je kako je moguće masovno proizvoditi kvalitetne i relativno jeftine proizvode te se očitovala u velikoj dobiti koju je ostvarilo društvo kapitala i visokoj dividendi koja je iz nje proizlazi za dioničare. Pokazalo se kako se oporezivanje te dobiti ne može uspješno riješiti primjenom poreza na dohodak no porez na dobit može se smatrati svojevrsnim osiguranjem poreza na dohodak fizičkih osoba no ne smije se miješati s njim (Jelčić i Jelčić, 1998). Kod poreza na dobit objekt oporezivanja rezultat je gospodarske djelatnosti određenog društva, dakle subjekti oporezivanja nisu pojedine fizičke osobe, nego organizacije koja pod definicijom znači skup ljudi i sredstava u jedinstvenu skupinu koji su ujedinjeni radi određenih ciljeva te se utvrđuje na osnovi rezultata gospodarske aktivnosti.

Porez na plaće

Porez na plaće definiran je kao porez kojeg uplaćuju poslodavci, zaposlenici ili samozaposlene osobe ili kao udio na plaći ili kao fiksni iznos po osobi, a koji ne daje pravo na socijalne naknade. Primjeri takvih poreza uključuju: dodatak za nacionalno osiguranje Ujedinjenog Kraljevstva (uveden 1977), švedski porez na plaću (1969-79) i austrijski doprinos fondu za izjednačavanje obiteljskog tereta i porez u zajednici. Ovaj se pokazatelj odnosi na vladu u cjelini (sve razine vlasti) i mjeri se kao i doprinosi za socijalno osiguranje u postotcima u BDP-u i u ukupnom oporezivanju (prema (b) OECD, 2020).

Porez na robu i usluge

Porez na robu i usluge definiran je kao skup poreza nametnutih na proizvodnju, prodaju, prijenos, leasing ili isporuku robe i pružanje usluga, ili na upotrebu robe ili dopuštenje za upotrebu robe ili obavljanje djelatnosti. Sastoje se uglavnom od dodane vrijednosti i poreza na promet. Ovaj porez obuhvaća kumulativni porez u više stupnjeva: opći porezi na promet - naplaćuju li se na razini proizvodnje, veleprodaje i maloprodaje, porezi na dodanu vrijednost, akcize, porezi na uvoz i izvoz robe, porezi nametnuti za upotrebu dobara i porezi na dozvolu za upotrebu robe ili obavljanje određenih djelatnosti, porezi na vađenje, preradu ili proizvodnju minerala i drugih proizvoda. Ovaj se pokazatelj odnosi na vladu u cjelini (sve razine vlasti) i mjeri se u postocima i BDP-a i ukupnog oporezivanja. (prema (b) OECD, 2020).

Porez na imovinu

Definiran je kao periodični i neponovljivi porez na upotrebu, vlasništvo ili prijenos imovine. Čine ih porezi na nepokretnu imovinu ili neto bogatstvo, porezi na promjenu vlasništva nad imovinom nasljeđivanjem ili darovanjem i porezi na financijske i kapitalne transakcije. Pod tim se pojmom oporezuje imovina u njenom statičnom obliku te se njime želi zahvatiti ekonomska snaga poreznog obveznika. Ovaj se pokazatelj odnosi na vladu u cjelini (sve razine vlasti) i mjeri se u postocima i BDP-a i ukupnog oporezivanja.

Važna značajka poreznih sustava je postotak poreznog opterećenja koji se odnosi na dohodak ili potrošnju. Pojmovi progresivno, regresivno i proporcionalno koriste se za opisivanje načina napredovanja stope od niske prema visokoj, od visoke prema niskoj ili proporcionalno. Izrazi opisuju učinak raspodjele, koji se može primijeniti na bilo koju vrstu poreznog sustava (dohodak ili potrošnju) koji udovoljava definiciji. Upravo će se na ovoj podjeli temeljiti analiza utjecaja poreznih sustava na ekonomsku i socijalnu nejednakost (prema (b) OECD, 2020).

Doprinosi za socijalno osiguranje

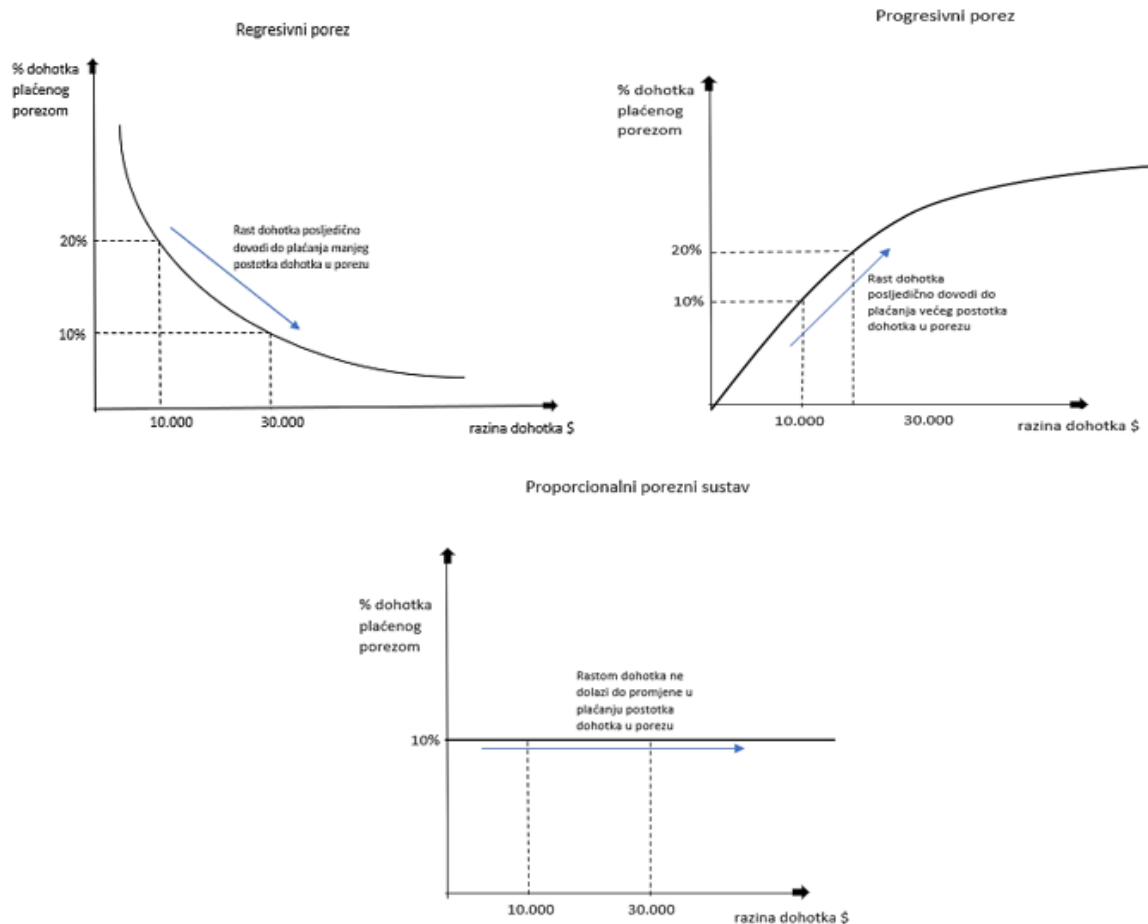
Obvezni doprinosi za socijalno osiguranje vrsta su izravnih poreza te prema tome ulaze u širem smislu u porezni sustav. Oni su temeljni prihodi kojima se financiraju izdaci za mirovinsko i zdravstveno osiguranje te za zapošljavanje. Osnovna razlika između doprinosa i poreza je u tome što za poreze nema unaprijed utvrđene namjene njihova trošenja, dok za doprinose ona postoji.

Ovi doprinosi služe za podmirenje unaprijed utvrđenih rashoda iz područja socijalnog osiguranja, uvođenje obveznog socijalnog osiguranja objašnjava se potrebom za osiguranjem socijalne sigurnosti zaposlenih i uzdržavanih članova obitelji. One su obavezne uplate koje se plaćaju općoj državi (Jelčić i Jelčić 1998). Doprinosi za socijalno osiguranje ne obuhvaća u svim zemljama jednak broj tzv. usluga te se razlikuju po tome tko ih uplaćuje poslodavac ili zaposlenik, no one su uglavnom naknade za osiguranje od nezaposlenosti, nezgode, ozljede i bolesti, obiteljske, starosne i invalidske mirovine. Za pružanje bolničkih ili medicinskih usluga. Takva plaćanja su namijenjena financiranju socijalnih naknada i najčešće se isplaćuju institucijama države koje pružaju takve naknade. Mjeri se u postotcima u BDP-u i u postotcima u ukupnom oporezivanju.

2.2. Prednosti i nedostaci različitih vrsta poreznih sustava

Ako se podjela poreznih sustava sagleda sa strane njihova redistributivna učinka, odnosno njihovog učinka na raspodjelu dohotka i bogatstva, govori se o proporcionalnim, regresivnim i progresivnim poreznim sustavima. Proporcionalni porez je onaj koji nameće isti teret (relativni) svim poreznim obveznicima tj. onaj u kojem porezna obveza i dohodak rastu u jednakom omjeru. Kod progresivnog poreza porast porezne obveze u odnosu na rast dohotka je više nego proporcionalan, a regresivni porez je onaj kod kojeg je takav porast manji od proporcionalnog porasta relativnog tereta. Općenito, progresivni porez smatraju se porezima koji smanjuju nejednakosti u raspodjeli dohotka, a kod regresivnog poreza mogu imati učinak povećanja tih nejednakosti (Encyclopedia Britannica, 2020). U Grafičkom prikazu 2. prikazan je utjecaj rasta dohotka u sustavu sa regresivnim progresivnim i proporcionalnim oporezivanjem. U njemu je vidljivo kako, u sustavu s porezima koji imaju regresivni redistributivni učinak na dohodak, sve veći rast dohotka neizbježno dovodi do plaćanja manjeg postotka dohotka u porezu, dok u sustavu s porezima s progresivnim učincima, s povećanjem dohotka dolazi i veća obveza plaćanja poreza u postotku dohotka. Proporcionalnim porezom ne dolazi do nikakvih promjena u plaćanju poreza s promjenom dohotka.

Grafički prikaz 2 Utjecaj rasta dohotka na različite vrste poreznih sustava

Izvor: autor

2.2.1. Regresivni porezni sustav i njegovi prednosti i nedostaci

Regresivni porezni sustav karakterizira naplaćivanje istog postotka na proizvode ili robu koje su kupljene bez obzira na prihode kupca i smatra se nesrazmjerno težak za osobe s nižim primanjima, pa tako oni plaćaju veći iznos poreza u usporedbi s onima s visokim dohotkom. To se događa jer vlada procjenjuje porez kao postotak vrijednosti imovine koju porezni obveznik kupuje ili posjeduje. Ovakva vrsta poreznih sustava najviše se povezuje s povećanjem nejednakosti i sve većih razlika između bogatih i onih manje bogatih. Primjerice, ako kupci u jednom supermarketu plaćaju 5% poreza na promet na svoje namirnice, osoba koja zarađuje 30.000,00\$ morati će platiti veći dio ukupnog prihoda nego osoba koja zarađuje 150.000,00\$.

drugim riječima osoba koja zarađuje manje više će osjetiti to plaćanje nego osoba koja zarađuje više. Isto se može primijeniti i na porez na nekretnine gdje će osobe koje, primjerice, žive u kućama jednake vrijednosti, a plaćaju iste iznose poreza, još jedan od primjera su i trošarine (akcize) odnosno porez koji se nameće tijekom procesa proizvodnje, prije nego što dođe do potrošača. Plaća ga proizvođač neovisno o tome hoće li prodati robu ili ne. Najveći razlog je ograničiti konzumiranje dobara koji su loši za zdravlje i stvaraju negativne eksternalije. Akcize su paušalni porez ali ako se postave za dobra i usluge koje koriste uglavnom ljudi slabijeg imovinskog stanja poput primjerice kockanja, onda će većina poreza pasti na njih. Carine koje čine porez nametnut na uvoz ili izvoz robe. One su indirektni porez koji disproportionalno oštećuje one slabijeg imovinskog stanja, jer oni tako moraju potrošiti veći dio svog dohotka na robu, odnosno svako povećanje cijene robe zauzima veći postotak njihovih prihoda u odnosu na one boljeg imovinskog stanja (prema BoyceWire, 2020).

Neke od prednosti regresivnog poreza je poticanje ljudi da povećaju svoj dohodak jer na taj način će na plaćanje poreza otpadati manji dio dohotka nego kada su zarađivali manje. Također, pokazalo se kako, kada su porezi niži za bogatije ne poduzimaju tako drastične mjere da ga ne plate i tako povećavaju prihode države. Regresivni porez potiče štednju i tako ona postaje kapital koji poduzeća onda mogu investirati u razvoj, jednostavan je i smanjuje “odljev mozgova” jer se, kao što je već navedeno, isplati imati više dohotke te visoko obrazovani ljudi ne moraju tražiti zemlju u kojoj neće izgubiti velik dio svog dohotka na porez. Nedostaci regresivnog poreznog sustava je nejednakost i nepravednost koja se pojavljuje jer se veći porezni teret prelijeva na one s nižim dohotkom, nego na osobe koje imaju viši dohodak i tako sprječava te osobe da štede i akumuliraju kapital za potencijalne investicije. To može dovesti i do prosvjeda, odnosno do neslaganja velikog broja kućanstva s takvom situacijom. Također posljedica regresivnog poreza mogu biti više cijene i to uglavnom na proizvode koje koriste ljudi s nižim primanjima sve to posljedično može dovesti do smanjivanja izbora proizvoda u maloprodaji zbog manje potražnje. (prema BoyceWire, 2020).

2.2.2. Progresivni porezni sustav i njegovi prednosti i nedostaci

U progresivnom poreznom sustavu, granična porezna stopa (koja je rezultat povećanja dohotka) viša je od prosječne porezne stope. Općenito, ovakvi sustavi stavljaju proporcionalno veći teret na pojedince s višim dohotkom u odnosu na one s nižim dohotkom. Ovakav sustav, za razliku od regresivnog sustava pomiče porezni teret na ljude boljeg financijskog stanja te tako utječe na smanjivanje nepravедnosti u oporezivanju, te posljedično i na smanjivanje nejednakosti te uzrokuje da pojedinci s nižim dohotkom mogu više štedjeti te tako povećati svoj kapital za ulaganje i poboljšanje životnog standarda te može utjecati na smanjenje jaza između onih najbogatijih i onih najsiriomašnjih. Također, progresivni porezni sustav može utjecati na povećanje prihoda države do jedne točke do kojeg je taj porez kompetitivan s drugim državama, ali i to ovisi o pojedincima koji su zahvaćeni koliko će prebacivati svoje prihode na *“offshore accounts”*. No progresivni porezni sustav ima i svoje nedostatke poput toga da smanjuje prednosti kod stvaranja bogatstva odnosno ta ambicija neće biti visoka jer će pojedinci s višim dohotkom posljedično ostati bez većeg njegovog dijela. Također, kako je prije naglašeno da ovakav sustav može dovesti do povećanja poreznog prihoda, on dovodi do njegovog smanjenja nakon određene točke, zbog izbjegavanja poreza i zbog smanjenja ambicije za povećanjem dohotka koji bi doveo i do većih poreza te na kraju i do višeg prihoda. Ovakav sustav može dovesti do prelijevanja kapitala u druge države u koje se više isplati ulagati. (prema BoyceWire, 2020).

2.2.3. Proporcionalni porezni sustav i njegovi prednosti i nedostaci

Proporcionalni porez je sustav u kojem nadležno porezno tijelo naplaćuje identičnu poreznu stopu od svakog poreznog obveznika, neovisno o dohotku, to se još naziva paušalni porez, budući da se porez naplaćuje po istoj stopi za sve. (Kagan, 2021.) Temelji se na teoriji u kojoj se smatra nepravедnim “kažnjavati” nekoga s višim porezom samo temeljem višeg dohotka. Ovakav sustav je najjednostavniji te ga je najlakše provoditi od strane nadležnog tijela. S druge strane, najveći nedostatak ovakvog sustava je u tome što najveći porezni teret pada na pojedince s srednjim dohotkom te tako može povećati sve veći jaz između najbogatijih i najsiriomašnjih te se smatra nepravедnim da pojedinci s visokim dohotkom sudjeluju s istim postotkom dohotka kao i oni s nižim ili srednjim prihodima.

2.3. Primjena različitih vrsta poreznih sustava u odabranim zemljama

Za potrebe ovoga rada, analizirati će se porezni sustavi na temelju redistributivnih učinaka, odnosno prisutnost proporcionalnih, regresivnih i progresivnih sustava te njihov utjecaj na porezne sustave u državama kako bi kasnije u radu mogli analizirati njihov utjecaj na ekonomsku i socijalnu nejednakost. Općenita definicija je da se porezni sustav može definirati kao progresivan ako je prihod nakon oporezivanja ravnomjernije raspoređen od prihoda prije oporezivanja i regresivan ako je dohodak nakon oporezivanja manje podjednako raspodijeljen od prihoda prije oporezivanja. (Piketty i Saez, 2007).

Porezi su najčešće klasificirani kao izravni ili neizravni ovisno o tome tko snosi njihov teret te mogućnost i raspon njegova prenošenja. Izravni porezu su uglavnom porezi na osobne dohotke fizičkih osoba koji se temelje na sposobnosti poreznog obveznika na plaćanje mjerenog dohotkom, potrošnjom ili neto bogatstvom . Ovi porezi su većinom progresivni jer se temelje na principu mogućnosti plaćanja te uzimaju u obzir okolnosti koje utječu na platežnu sposobnost pojedinca. Također izravnim progresivnim porezima smatraju se porezi na neto bogatstvo, porez na rashode koji se oporezuju na sav prihod koji nije uložen u štednju te porezi na nasljedstvo. Za razliku od izravnih poreza, neizravni porezi se naplaćuju na proizvodnju ili potrošnju dobara i usluga ili na transakcije te uključuje uvoz i izvoz. To su porezi koji se naplaćuju na potrošnju. Neizravnim porezima smatraju se porezi na promet, porez na dodanu vrijednost (PDV) , porezi na proizvodnju te carine.(Encyclopedia Britannica, 2020.)

Ako se za primjer uzmu zemlje OECD-a, izravni porez koji je progresivan uglavnom čini $\frac{2}{3}$ od ukupnog poreza dok primjerice Indija ima regresivan porezni sustav i jako ovisi o neizravnom porezu za kojeg ima veliku bazu, dok za izravni porez ima jako malo bazu. Tim načinom može prikupiti premalo poreznog prihoda s čime se smanjuje mogućnost pružanja dobre infrastrukture i drugih javnih dobara te se previše poreznog teret naplaćuje od onih najslabijeg imovinskog stanja. Indirektni porezi u Indiji su se do 2017. godine dijelili na porez na: porez na usluge, PDV, trošarine, carine, porez na zabavu, takse, porez na transakcije s vrijednosnim papirima. Nakon uvođenja poreza na dobra i usluge 2017. godine on je postao glavni indirektni porez koji se naplaćuje na svakoj točki prodaje odnosno na novčanu vrijednost dodanu u svakoj fazi proizvodnje kako bi se postigla konačna prodaja krajnjem kupcu (Cleartax, 2021). No takav sustav je ispunjen visokim troškovima usklađenosti, prevelikim brojem stopa koje se

koriste od slučaja do slučaja i previše klasifikacija te doprinosi još većoj regresivnosti sustava koja se očituje, kao što je spomenuto ranije, u tome što se većina poreznih prihoda prikuplja od neizravnih poreza, za primjer je porez na potrošnju, a siromašniji ljudi veći dio svog dohotka troše na potrošnju koja se u Indiju oporezuje visokim stopama. Dok se od izravnih poreza (npr. porez na dohodak) prikuplja jako mali porezni prihod.

S druge, strane porezni sustav SAD-a možda je najprogresivniji na svijetu. Federalni porez na dohodak, progresivan je jer se porezne stope povećavaju kako se oporezivi dohodak povećava. Oni radnici koji ostvaruju najmanji dohodak ne plaćaju porez na dohodak. Progresivnost u porezu na dohodak se uspostavlja temeljem poreznih razreda, te što je dohodak u većem razredu, veći je i porez na dohodak. Ako dohodak pojedinca prijeđe u viši porezni razred, iznos dohotka koji se obračunava po višoj stopi biti će samo onaj dio dohotka za koji prelazi iznos za niži razred. Što je karakteristično za američki porezni sustav su i odbici za državne i lokalne poreze za kućanstva s nižim prihodima što može ublažiti ponekad regresivne poreze, a posebni porez na imovinu. Lokalni i drugi porezi mogu biti regresivniji od federalnog no ne dovoljno da cjelokupni porezni sustav nije progresivan. Federalni porezi su, primjerice, progresivniji nego što su bili prije tridesetak godina, iako su prosječne porezne stope varirale za kućanstva s visokim prihodima, one porezne stope za kućanstva sa srednjim i niskim prihodima postupno su padale. (Gerber, Klemm, Liu, Mylonas (2019.)) U nastavku rada obradit će se važnost poreza i odabira poreznih sustava na povećavanje odnosno smanjivanje nejednakosti.

3. AKUMULACIJA KAPITALA

3.1. Definiranje kapitala i akumulacije kapitala

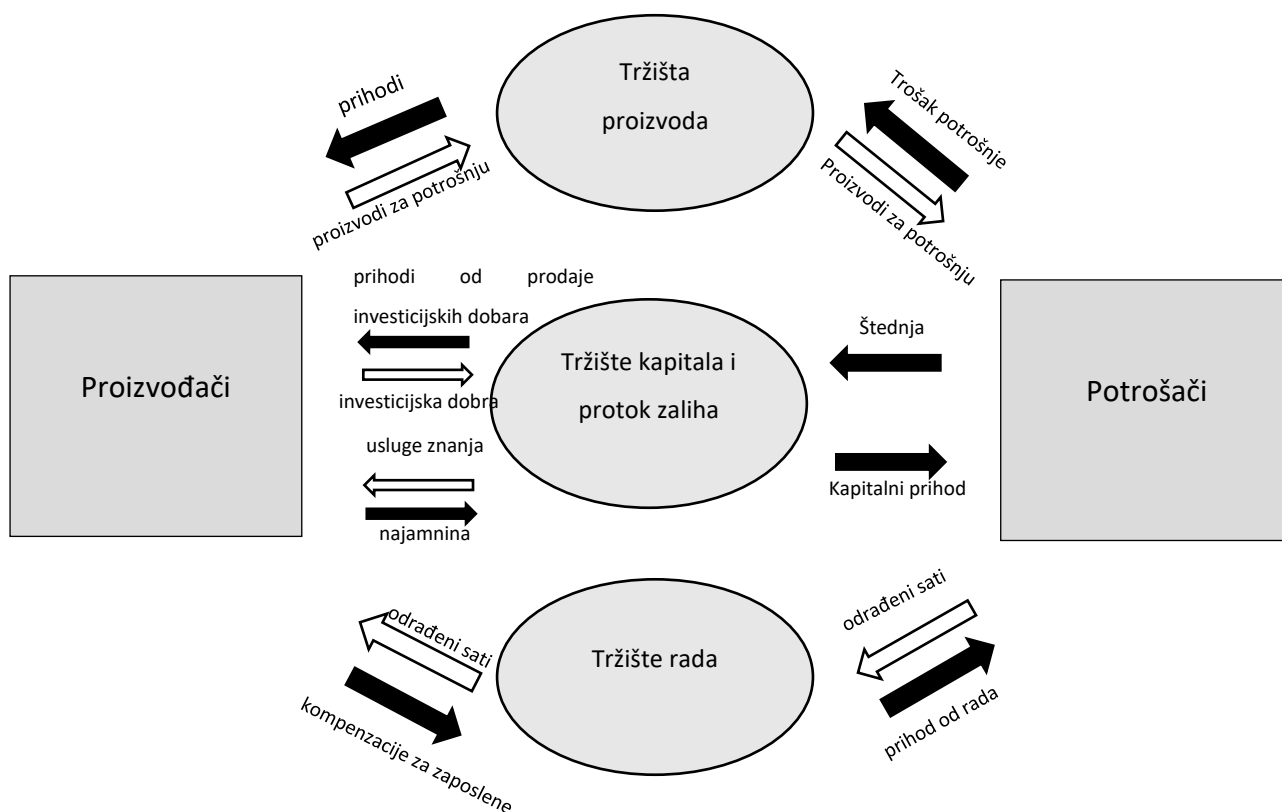
Kapital je širok pojam koji može opisati bilo koju imovinu koja vlasniku daje vrijednost ili korist, poput tvornice i strojeva, intelektualnog vlasništva poput patenata ili financijske imovine poduzeća ili pojedinca. Iako se sam novac može tumačiti kao kapital, kapital se češće povezuje s gotovinom koja se stavlja u funkciju u proizvodne ili ulagačke svrhe. Kapital je vitalna komponenta svakog poduzeća te služi za financiranje budućeg rasta i kao sigurnost u težim vremenima.

Općenito, kapital može biti mjera bogatstva, ali i resurs koji osigurava povećanje bogatstva izravnim ulaganjem ili ulaganjem u kapitalne projekte. Pojedinci drže kapital i kapitalnu imovinu kao dio svoje neto vrijednosti. Tvrtke imaju strukture kapitala koje uključuju dužnički kapital, dionički kapital i obrtni kapital za dnevne izdatke. Način na koji pojedinci i tvrtke financiraju svoj obrtni kapital i ulažu svoj stečeni kapital ključan je za njihov prosperitet. Za potrebe ovog rada gledat će se kapital odnosno bogatstvo pojedinca kako bi se objasnilo kako akumuliranje bogatstva kod onih najbogatijih utječe na daljnju distribuciju bogatstva za ostatak populacije. Akumulacija kapitala odnosi se na povećanje imovine kroz ulaganja i profite i jedan je od glavnih dijelova kapitalističke ekonomije. Cilj je povećati vrijednost inicijalne investicije kao povrat na samu investiciju. Primarno se fokusira na povećanje postojećeg bogatstva kroz investicije zarađenih profita i štednje. Investicije su fokusirane na razne načine kroz ekonomiju. Jedna od metoda povećanja kapitala je kroz kupnju opipljivih dobara koji pokreću proizvodnju. Istraživanje i razvoj također mogu pokrenuti proizvodnju i znaju se pod nazivom ljudski kapital. Investicije u financijsku imovinu poput obveznica i dionica također je način akumuliranja kapitala ako se vrijednost tih vrijednosnica poveća. (Hargrave, 2021.)

Akumulacija kapitala, neizbježno dovodi do nejednakosti u društvu, ova tvrdnja je temeljna komponenta marksističke teorije koja kaže da većina kapitalne akumulacije dolazi od profita poduzeća i investicija te su ti profiti kontinuirano reinvestirani, stvarajući krug u kojem bogati kontinuirano povećavaju svoja sredstva ulaganjem sve većeg iznosa i tako kontroliraju veliki

dio ekonomije i društva te malo od tog bogatstva bude redistribuirano u donje dijelove populacije s manjim bogatstvom. Nejednakost postaje jedno od velikih pitanja među ekonomistima zbog konstantnog povećanja nejednakosti u zadnjih 40 godina. Smatra se kako je nejednakost neizbježna kod rasta gospodarske aktivnosti i da je to kolateralna žrtva da bi se stvorila zadovoljavajuća struktura ekonomije. (Tuovila, 2021.)

Slika 1 Uloga kapitala

izvor: prijevod autor, OECD Manual (2009.)

Uloga kapitala kao što je vidljivo u Slici 1 u najjednostavnijem slučaju je kada postoje samo potrošači i proizvođači, te se radi o bazičnoj podjeli između rada (odrađeni sati) i proizvoda prema potrošačima. Oni se razmjenjuju na tržištima rada za proizvode široke potrošnje te stvaraju i troškove proizvođačima, i rashode i prihode od rada za potrošače. Protok radne snage u proizvođačev sektor i protok robe potrošnje iz njega signaliziraju proizvodni proces čija je analiza ključna za mnoga ekonomska pitanja. No rad nije jedini input u proizvodnji. Kapital pruža usluge proizvodnji i za to je plaćen kada korisnici kapitalnih dobara plaćaju vlasnicima kapitala za njegovo korištenje. Često, korisnici i vlasnici su ista ekonomska jedinica. Također još jedan primjer kada se kapital uzima u obzir je kada se on gleda kao skladištenje

vrijednosti. Proizvođači kupuju kapitalna dobra i traže financiranje od svojih potrošača, oni investiraju u kapitalna dobra tako da svoju uštedevinu stavljaju na raspolaganje proizvođačima, koji zauzvrat kompenziraju potrošače isplatom kamata ili dividendi tj. prihodom od kapitala. (OECD Manual, 2009).

3.2. Mjerenje kapitala i akumulacije kapitala

Prema Pikettyu (2014.), prihod je tijekom te odgovara količini dobara proizvedenih i distribuiranih u određenom razdoblju. Dok je kapital zaliha te se podudara s ukupnim bogatstvom koje se posjeduje u nekom trenutku. Ta zaliha potječe od prisvojenog ili akumuliranog bogatstva u svim prethodnim godinama. Najkorisniji način mjerenje vrijednosti kapitala podijeli godišnjim tijekom prihoda. Taj omjer kapitala i prihoda neke zemlje u cjelini ne govori ništa o nejednakostima koje vladaju u njoj, ali taj omjer mjeri je ukupne važnosti kapitala u nekom društvu, a njegova analiza je nužan prvi korak u proučavanju nejednakosti.

Za svaku pojedinu zemlju ukupno nacionalno bogatstvo može se rastaviti na domaći i inozemni kapital. Tako se dobiva jednadžba u kojoj je nacionalno bogatstvo odnosno nacionalni kapital jednak zbroju domaćeg kapitala i neto inozemnog kapitala. Domaći kapital izražava vrijednost zaliha kapitala (nekretnina, poduzeća itd.) koje se nalaze unutar granica zemlje o kojoj je riječ. Neto inozemni kapital mjeri imovinsku poziciju neke zemlje u odnosu na ostatak svijeta, tj. razliku između imovine stanovnika te zemlje u ostatku svijeta i imovine stanovnika ostatka svijeta u toj zemlji. Zalihe kapitala u razvijenim zemljama dijele se na dva približno jednaka dijela: stambeni kapital s jedne strane i proizvodni kapital kojim se koriste poduzeća i država s druge strane. Tako se može izdvojiti prvi osnovni zakon kapitalizma koji povezuje zalihi kapitala s tijekom prihoda od kapitala gdje je prihod od kapitala jednak zalihi kapitala uvećanoj za stopu povrata kapitala. Dok se rad mjeri u smislu broja zaposlenih radnika ili broja radnih sati, teško je mjeriti kapital u fizičkim jedinicama jer postoji puno različitih vrsta kapitalnih dobara. Stoga se kapitalna dobra jednostavno mjere prema njihovoj tržišnoj ili dolarskoj vrijednosti. U ovome radu naglasak će se stavljati na bogatstvo pojedinca mjerenog u dolarima ili eurima ili kao udio u ukupnom nacionalnom bogatstvu (OECD Manual, 2009).

Za potrebe ovoga rada biti će potrebno razumjeti kako se mjeri neto bogatstvo pojedinca, kako bi se isto moglo usporediti sa drugima i napraviti prikaz neravnomjerno raspoređenog bogatstva u svijetu. Najjednostavnije rečeno, neto bogatstvo je jednako imovini umanjenoj za dugove. Ako je imovina koju pojedinac posjeduje veća od njegovih obveza, neto vrijednost bogatstva je pozitivna i obrnuto ako su obveze veće od imovine ta vrijednost je negativna. Za određene primjene ova jednostavna računica neto bogatstva nije zadovoljavajuća. Ako pojedinac ima patente, autorska prava ili drugu intelektualnu imovinu, potrebno je izračunati opipljivu neto vrijednost koja je zbroj cjelokupne opipljive imovine (fizička imovina ili ona imovina koja se može zamijeniti za novac) umanjena za obveze. Dakle, računanje opipljive neto imovine uključuje zbrajanje cijele imovine poput novca, investicija i imovine te umanjivanje za iznos obveza i intelektualne imovine. Poduzeća koriste ovaj izračun za računanje likvidacijske vrijednosti imovine u slučaju prodaje ili prestanka poslovanja. Ovaj pokazatelj je, također, koristan za pojedince koji se prijavljuju za poslovne ili osobne zajmove jer prikazuju pravu vrijednost imovine pojedinca. Razlika između neto vrijednosti i opipljive neto vrijednosti je u tome što neto vrijednost uključuje svu imovinu, zajedno sa intelektualnim vlasništvom (ova imovina, primjerice, prilikom prodaje poduzeća podiže vrijednost poduzeća), dok opipljiva neto vrijednost uključuje samo onu imovinu koja je opipljiva i može se zamijeniti za novac. Ona uključuje novac, investiciju, pravu imovinu (zemlju, kuće, građevine) i ostalu osobnu imovinu poput nakita, automobila, namještaja, brodova i sl. (Folger, 2021.)

3.3. Definiranje pojma “mrtvi kapital” te njegova uloga u smanjenju gospodarske aktivnosti i povećavanju nejednakosti u raspodjeli dohotka

Mrtvi kapital je ekonomski pojam koji je povezan s imovinom koja se ne može zamijeniti za financijski kapital. Ovakav kapital može biti neregistrirana imovina za koju se smatra da je izgubljena vrijednost jer vlasnik takve imovine ne može istu transferirati za kapital ili za pristup kapitalu. Neizvjesnost vlasništva umanjuje vrijednost imovine i mogućnost posuđivanja i zaduživanja. Smatra se da preko 70% svjetske populacije ima ovakav kapital te se njegova vrijednost procjenjuje na 9,3 bilijuna američkih dolara. Ovakav mrtvi kapital u vlasništvu siromašnih ili pojedinaca srednje klase ne može se realizirati zbog loših politika, kompliciranih

procedura ili birokracije. Da se ovakva imovina neslužbenog sektora dovede u ekonomski opticaj mogli bi potencijalno pokrenuti razvoj i smanjiti nejednakost. Ekonomski utjecaj mrtvog kapitala su veliki, govori da smo dobro povezani ljudi imaju mogućnost korištenja kapitala i njegovog spajanja s ostalom imovinom kako bi stvorili veliku vrijednost za buduće investicije. To kao posljedicu ima smanjenje mogućnosti za one najugroženije da u potpunosti ostvare svoje potencijale te da imaju pristup svemu što imaju oni najbogatiji kao što je životno, medicinsko osiguranje, pristup višem obrazovanju te priliku za dostojanstven život. Ostavlja se veliko mjesto sivoj ekonomiji koja ne doprinosi u potpunosti razvoju gospodarstva te mogućnosti redistribucije svjetskog bogatstva na cijelu populaciju, što posljedično doprinosi povećanju nejednakosti između onih najbogatijih i najsiriromašnijih, jer se ne ostavlja prilika za razvoj i unapređenje po ljestvici bogatstva te vrlo često bogati ostaju bogati, dok siromašni ostaju siromašni. Veliko povećanje neformalnih i ilegalnih oblika pristupa gradskim zemljištima i stanovima jedna je od glavnih posljedica procesa socijalne isključenosti i prostorne segregacije koji su karakterizirali intenzivan urbani rast u zemljama u razvoju. S obzirom na neodgovarajuće stambene politike i neuspjeh tržišta da ponudi dovoljne, prikladne i pristupačne stambene mogućnosti, milijuni stanovnika moraju na različite načine rješavati svoje stambeno pitanje. Tako dolazi do nezakonitih ulazaka na privatna ili javna zemljišta te nezakonitih kupnji ili izgradnji vlastitih stambenih objekata. Ova pojava dovodi do ozbiljnih posljedica na socioekonomske, ekološke i političke pojave, gradsko siromaštvo i društvo u cjelini. (Fernandes, 2002.)

Ekonomist Hernando de Soto je jedan od najutjecajnijih ideologa koji proučava ovu kompleksnu tematiku. U svom djelu „*Tajna Kapitala*“ analizirao je stanje urbanizacije u Južnoj Americi te loše stanje regulacije postojećih i novih stambenih objekata. Došlo je do velike akumulacije mrtvog kapitala kojemu se zbog regulatornih programa, koji se više fokusiraju na poboljšanje smještaja kroz javne investicije u urbanoj infrastrukturi i provizija nego u programe legalizacije, ne nazire smanjenje. De Soto je uspio naglasiti ekonomsku dimenziju i implikacije urbane ilegalnosti. Većina akademskog istraživanja društvene mobilizacije i donošenja politike po pitanju neformalnih naselja i uređenja zemljišta podržana je kombinacijom etičkih, humanitarnih, vjerskih i ekoloških argumenata. Ono što izdvaja De Soto-u je njegov pristup, koji s druge strane, naglašava utjecaj koji bi sveobuhvatni programi regularizacije mogli imati na cjelokupno urbano gospodarstvo i povećanje bogatstva u sustavu te tako na smanjenje

društvenog siromaštva. Njegova ideja je da bi se mala neformalna poduzeća te domovi koji nisu legalizirani (mrtvi kapital) trebali postati dio službenog pravnog sustava i tako taj kapital pretvoriti u likvidni kapital kako bi ljudi koji žive ili rade u takvim okolnostima mogli dignuti formalni kredit te ulagati u svoja poduzeća i domove. Na taj način oživjelo bi se cjelokupno gospodarstvo. Tu se zapravo zauzima stajalište kako većina siromašnih posjeduje imovinu koju trebaju kako bi bili dio uspješnog sustava, ali ti resursi nisu u legalnoj formi. De Soto naglašava kako je razlika uspjeha kapitalizma na zapadu u tome što manje razvijenije zemlje nemaju razvijen sustav vlasništva nad nekretninama. (Fernandes, 2002.)

Primjerice, smatra se da u Nigeriji, najvećoj ekonomiji u Africi, postoji između 300 i 900 milijardi američkih dolara mrtvog kapitala u nekretninama i agrikulturnom zemljištu. Ova procjena pretpostavlja da je populacija u Nigeriji 200 milijuna u 40 milijuna kućanstava. Po pretpostavci 95% kućanstava nema riješene papire. Nemogućnost pristupa financijskom sektoru najveći je faktor siromaštva. Poduzeća i pojedinci imaju koristi od korištenja financijskih usluga kao što je štednja, zajmovi, proizvodi osiguranja koji im omogućuju prebacivanje financijskih rizika i pristup kapitalu za daljnji razvoj. Teškoće kod registracije imovine ili dobivanja dozvole za gradnju prepreka su legaliziranju. U urbanim tržištima, očekivano je da sustavi cijena, potražnje i ponude i informacijski sustavi povećavaju mogućnost pristupa zemljištu, no u Nigeriji je potražnja velika u odnosu na ponudu, pa siromašniji pojedinci koji čine većinu u Nigeriji moraju se snalaziti na druge načine, a to je uglavnom ili preko ilegalne gradnje ili ilegalnog stanovanja. To za posljedicu ima nemogućnost dobivanja formalnog kredita jer takvi pojedinci nemaju kolateral za takve zajmove te nemaju mogućnosti napredovanja, investicije i poboljšanja životnog standarda. (Nevin, Agbedana, Omosomi, 2019.)

Kritike De Sotovog rada odnose se na vrlo malo vjerojatne procijenjene brojke postojećeg mrtvog kapitala, odnosno na preuveličavanje brojeva. Kritike na njegov rad odnose se i na veliko pojednostavljenje složene dinamike neformalnih i formalnih gradskih zemljišta te na nerazumijevanje komplicirane i jedinstvene situacije u ulogama vlasništva nad zemljištem u zemljama u razvoju, a pogotovo u Južnoj Americi i Africi. Gdje je povijesno kombinacija slabih tržišta kapitala, visoke inflacije i nedostatnih sustava socijalne sigurnosti pretvorila uvažavanje vrijednosti zemljišta u temeljni mehanizam kapitalizma. Taj je proces utjecao na uvjete pristupa gradskom zemljištu i stanovima te na stvaranje urbane ilegalnosti. (Fernandes, 2002.)

Neovisno o kritikama, De Soto je pokrenuo raspravu o mrtvom kapitalu koji sigurno u velikoj ili malo manje velikoj mjeri utječe na povećanje siromaštva i ekonomske i socijalne nejednakosti jer bez pristupa formalnom finansijskom sektoru, najsiromašniji ne mogu napredovati, štediti i na taj način povećavati svoj životni standard, dok s druge strane najbogatiji i dalje stvaraju novo bogatstvo i rade sve veću razliku između njih i onih najugroženijih.

4. UTJECAJ VRSTA POREZNIH SUSTAVA I AKUMULACIJE KAPITALA NA EKONOMSKU I SOCIJALNU NEJEDNAKOST

4.1. Definicija ekonomske i socijalne nejednakosti

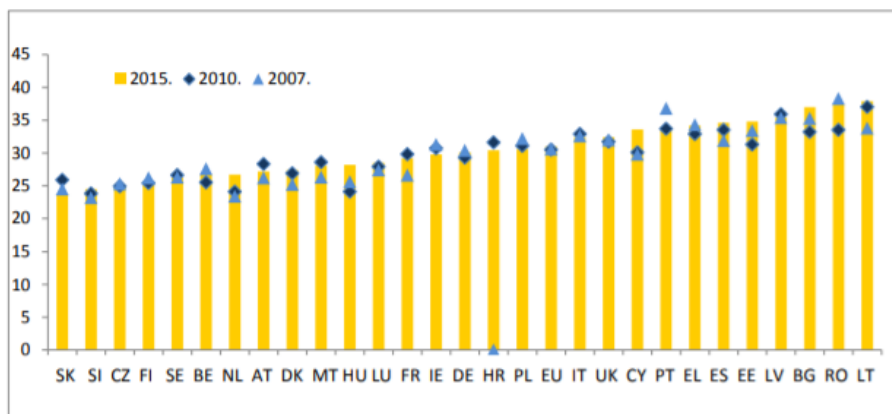
Socijalna nejednakost je područje koje se usredotočuje na raspodjelu dobara i tereta u društvu, te proučava stupanj u kojem društveno porijeklo osobe koje je definirano ekonomskim statusom roditelja ili društvenom klasom, utječe na životne mogućnosti te osobe. Dok se kod ekonomske nejednakosti proučava nejednaka distribucija dohotka i mogućnosti za različite grupe u društvu. Za potrebe ovoga rada, ove dvije pojave proučavati će se zajedno, pod zajedničkim pojmom nejednakost, osim ako nije drugačije navedeno.

Siromaštvo i socijalna isključenost složena su pojava te postoji više pristupa za njihovo mjerenje. Glavnim pokazateljem uzima se stopa AROPE (*“At risk of poverty or social exclusion”*) koja je korištena kao glavna stopa uključena u projekt Europa 2020., strategiju za rast i otvaranje radnih mjesta i siromaštva te je glavni indikator za praćenje postizanje cilja Europa 2030 na siromaštvo i socijalne isključenosti. Ona pokazuje stupanj stope rizika od siromaštva kojim se mjeri postotak osoba koje žive u kućanstvi s neto raspoloživim dohotkom manjim od praga rizika siromaštva koji je postavljen na 60% nacionalne srednje vrijednosti. Taj prag smatra se nužnom razinom dohotka za dostojanstven život. AROPE stopa također obuhvaća stopu teške materijalne oskudice kojom se mjeri udio osoba čiji su životni uvjeti ograničeni nedostatkom sredstava i koji sebi ne mogu priuštiti određena dobra koja bi ukazivala na dostojanstven život te stopa kućanstva s vrlo niskim intenzitetom rada kojom se mjeri udio stanovništva u dobi od 0 do 64 godine koje žive u kućanstvima u kojima su radno sposobne osobe tijekom zadnjih 12 mjeseci odradile manje od 20% svojeg ukupnog radnog potencijala (Europska Komisija, 2016a). Smatra se da osobe žive u riziku od siromaštva ako su izložene jednoj od tri prethodno opisane stope.

Osim pokazatelja siromaštva, također se u obzir uzimaju mjere dohodovne nejednakosti. Takve mjere su najčešće Ginijev koeficijent kao mjera dohodovne nejednakosti na međunarodnoj razini. Kojim se mjeri kako se dohodak raspodjeljuje uspoređivanjem dohodovnog položaja svakog kućanstva u odnosu na sva druga kućanstva, odnosno raspodjela

dohotka u državi ili regiji. Zbog njegovih svojstava koeficijent se izražava kao postotna vrijednost između 0 i 100, gdje bi 0 označavala potpunu jednakost dohotka, a 100 bi značila potpuna nejednakost odnosno da sav dohodak pripada samo jednom kućanstvu.

Grafički prikaz 3 Prikaz dohodovne nejednakosti u članicama EU izmjerene Gini koeficijentom

Izvor: Europska Komisija (2016a.)

Kao što je prikazano u Grafičkom prikazu 3, može se zaključiti da se Gini koeficijent nije drastično mijenjao, ali da je ipak u godinama između 2007. i 2015. godine u većini zemalja rastao.

Kao mjera dohodovne nejednakosti, također se uzima omjer S80/S20 u kojem se mjeri dohodak 20% najbogatijih kućanstava i uspoređuje s dohotkom 20% najsiromašnijih kućanstava. Ovaj omjer također je glavni pokazatelj za mjerenje nejednakosti u smislu socijalnih pokazatelja. Ako za primjer uzmemo EU, ovaj pokazatelj je u 2016. godini iznosio 5,1 što znači da je godišnji dohodak 20% onih najbogatijih kućanstava bio više od 5 puta veći od godišnjeg dohotka 20% najsiromašnijih.

Snažne ekonomske, socijalne i ekološke snage utječu na nejednakost. Utjecaji ovih globalnih sila ili megatrendova, su široki i raznovrsni. Neke mogu utjecati na povećanje jednakih mogućnosti, dok druge utječu na povećani pritisak na dohodovnu nejednakost, uglavnom kroz njihov utjecaj na tržište rada. Neki od tih megatrendova koji utječu na nejednakost su; tehnološke inovacije, promjene u okolišu, urbanizacija i internacionalna migracija. Tehnološke inovacije ili promjene, uglavnom su pokretači ekonomskog rasta, novih prilika u zdravstvu, edukaciji i produktivnosti, ali također mogu biti pokretači nejednakosti u plaćama i smanjiti zaposlenost zbog novih tehnologija kojima se sve više procesa automatizira. Klimatske

promjene imaju najviše utjecaja na one s manjim prihodima, pogotovo na one koji za život zarađuju u ruralnim područjima, poljoprivredom, ribarstvom, šumarstvom i slično. Urbanizacijom se sve više prikazuju razlike između onih najbogatijih i onih najsiromašnijih jer se oboje nalaze u maloj udaljenosti te su te razlike sve vidljivije. Internacionalne migracije pružaju velike mogućnosti i mogu smanjiti velike globalne razlike, ali samo ako se događaju u zdravom okruženju. (United Nations, 2020).

Prvi put, u kontekstu internacionalno postavljenih ciljeva, 2030 Agenda sadržava planove kako smanjiti nejednakost temeljenu na dohotku između i unutar zemalja. Dohodovna nejednakost povećala se u većini zemalja od 1990. godine. Zemlje u kojima je nejednakost rasla iznosi 71% cjelokupne populacije, pa je logično zaključiti da je ovim trendom zahvaćena većina svjetske populacije. Dohodak i bogatstvo koncentrirano je na vrhu te je postotak dohotka u 1% populacije s najvišim dohotkom porastao u 46 od 57 zemalja do 2016. godine, što će se kasnije u radu detaljnije obraditi. Nejednakost neupitno raste unutar zemalja, dok se smanjuje među zemljama, uglavnom zbog snažnog rasta u Kini i drugih rastućih ekonomija u Aziji. 2030 Agenda koju su usvojili Ujedinjeni Narodi (UN), a koji dovode određene globalne ciljeve usvojene 2015. godine, a koji su osmišljeni da se do 2030, zajedničkim snagama utječe na globalno siromaštvo i utječe na pokretače koji ga uzrokuju. Prvenstveno spol, godine, invaliditet, etnicitet, religija, ekonomski i društveni status, odnosno da svi imaju jednake mogućnosti.

4.2. Utjecaj različitih vrsta poreznih sustava i akumulacije kapitala na ekonomsku i socijalnu nejednakost

Zadnjih desetljeća, prihodi kućanstava postajali su više neravnomjerno raspoređeni u većini OECD zemalja. Rastuća dohodovna nejednakost nije bila vođena samo visokim top dohodcima nego i tendencijom da se najniži dohodci nalaze nisko ispod prosjeka i ostatka populacije. Iako vrijeme, karakteristike i opseg rastuće nejednakosti varira između OECD zemalja, jedno zajedničko obilježje je rastuća disperzija plaća i poslova. Ove sile su i dalje pod utjecajem digitalizacije te se ne očekuje njihov prestanak djelovanja. Dovodi se u pitanje fiskalna preraspodjela vlada država kroz porezne i transferne sustave, pogotovo u kontekstu novih oblika rada, pitanja učinkovitosti tradicionalnih mreža socijalne zaštite i starenja stanovništva te se vrši veliki pritisak na preraspodjelu kapaciteta vladinih proračuna. Sustav poreza i

transfera temeljni je stup uključive politike rasta čiji je cilj ravnopravnija podjela ekonomskog rasta na sve skupine populacije i osiguranje za pristojan životni standard za sve(Causa i Hermansen, 2019).

4.2.1. Utjecaj poreznih sustava na ekonomsku i socijalnu nejednakost

Iako se uvjeti u zemljama popravljaju u odnosu na vrijeme nakon globalne financijske krize 2008. godine, Europska Unija se i dalje suočava s posljedicama te krize uključujući sve veće nejednakosti i nedostatna ulaganja. Zbog toga se sve veća pažnja posvećuje socijalnoj pravdi. Oporezivanje je od davnih vremena ključan čimbenik za izgradnju pravednijeg društva i snažnijeg gospodarstva. Njime se mogu ukloniti nejednakosti i to ne samo pružanjem potpore društvenoj mobilnosti već i smanjenjem tržišne dohodovne nejednakosti. Porezna politika može snažno utjecati na razine ulaganja, na odluke o zapošljavanju te na samu spremnost poduzetnika na ulaganje u nove poslove ili širenje već postojećeg poslovanja, a sve to zajedno može dovesti do većeg rasta. Postoji četiri prioriteta koja se gledaju kada se promatraju politike oporezivanja, a to su; pružanje potpore zapošljavanju, poticanje ulaganja, osiguravanje porezne discipline te smanjenje nejednakosti. Postoje brojni dokazi da porezi na dohodak i porezi na dobit trgovačkih društava utječu na rast i ulaganje. (Europska Komisija, 2017.)

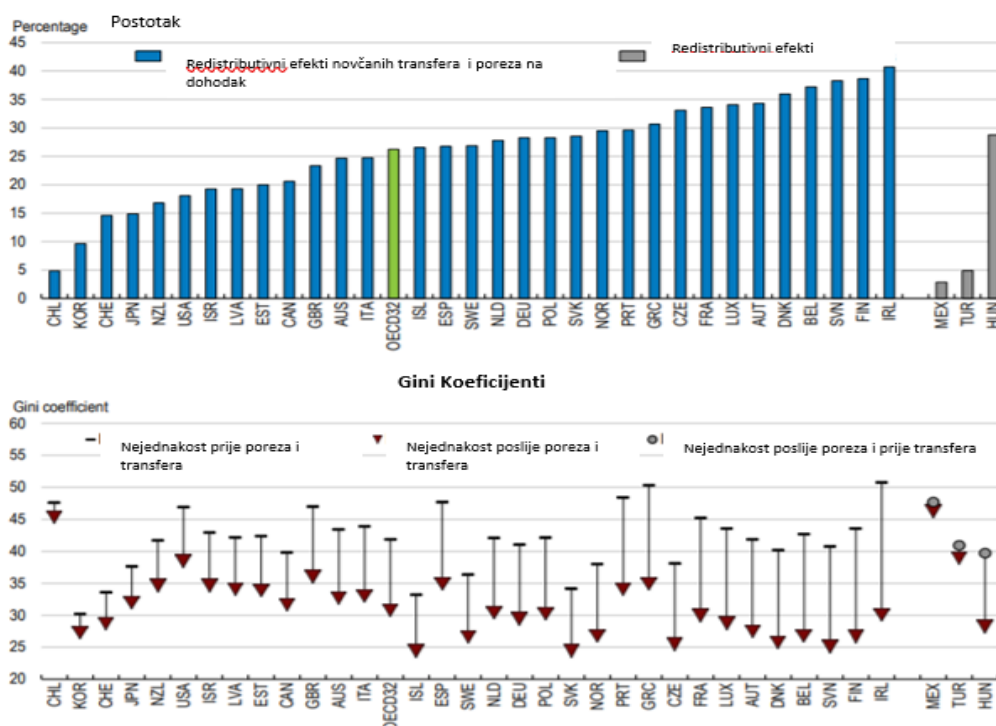
Magnituda utjecaja poreza i transfera ovisi o tome koliko je progresivan porezni sustav (kao što je prije navedeno; izravni porezi poput poreza na dohodak i poreza na imovinu su uglavnom progresivni, dok su neizravni porezi poput poreza na promet regresivni) te osim o vrsti poreznog sustava ovisi i o stupnju koliko ljudi koji žive u siromaštvu imaju korist od programa socijalne pomoći i javnih dobara. Negativni efekti neizravnih poreza na dohotke ljudi mogu biti veći nego pozitivni efekti javnih transfera i usluga. Porezi i transferi su mnogo veći u razvijenim zemljama nego u zemljama u razvoju iako se magnituda njihova utjecaja poprilično razlikuje od zemlje do zemlje. U zemljama poput Belgije, Danske , Finske, Irske i Slovenije, porezi i transferi smanjuju nejednakost. To vidimo kada stavimo u usporedbu gini koeficijente tih zemalja prije i poslije poreza i transfera i to, u prosjeku, za više od 35% . U zemljama poput Japana i Švicarske, fiskalna politika smanjuje nejednakost za manje od 20%, dok u zemljama u

razvoju su smanjenja nejednakosti korištenjem fiskalne politike još manja. Razina nejednakosti varira i među zemljama koje imaju slični postotak nejednakosti. Zadnjih dva desetljeća, redistributivni efekti poreza i transfera nisu uspjeli ispraviti trendove povećanja nejednakosti bogatstva i dohotka u razvijenim zemljama. Prosječno, efekti fiskalne politike na nejednakost smanjili su se s 32 posto 1995. godine na 27 posto 2010. godine u članicama OECD-a. Smanjenja u progresivnom oporezivanju jasna su i izvan razvijenih zemalja. (Europska Komisija, 2016). Progresivnost poreznih sustava i transfera igraju ključnu ulogu u redistribuciji prihoda, te njihova smanjenja u zemljama, u većini slučajeva, znači povećanje nejednakosti. Mjere progresivnosti pokazuju kako porezi ili transferi utječu na određene segmente dohodovne distribucije. Progresivni transferi imaju više prednosti za one koji imaju niža primanja, dok progresivni porezi određuju više porezne stope na one koji imaju više dohotke. Treba napomenuti kako i porezi i transferi imaju veliki broj drugih ciljeva osim njihovog učinka na ukupnu nejednakost prihoda, no ipak mjerenje kako oni utječu na navedene probleme i kako ih prilagoditi da budu korisniji u rješavanju istih (primjerice razmatranje veza između progresivnosti, preraspodjeli i pravednijoj distribuciji) kako bi nositelji vlasti znali gdje u sustavu reagirati kako bi se ostvario najveći redistribucijski učinak. (Heisz i Murphy, 2016). Redistribucija, u definiciji, znači smanjenje u dohodovnoj nejednakosti, odnosno, porezi i transferi su redistributivni ako smanjuju dohodovnu nejednakost, neovisno o opsegu, na način da premještaju resurse s od kućanstava s višim prihodima prema onim kućanstvima s nižim prihodima. Kao što je prethodno navedeno, preraspodjela prihoda nije jedini cilj poreznih i transfernih sustava te fiskalnih politika općenito, tu su još podupiranje rasta, davanje poticaja za obrazovanje, zapošljavanje, inovacije, preuzimanje rizika kroz javna ulaganja, pružanjem mogućnosti obrazovanja kao i pružanje makroekonomske stabilnosti. Navedeni ciljevi ne moraju biti sukobljeni, jer su redistributivni porezi i transferi preduvjeti za učinkovito djelovanje automatskih stabilizatora tijekom ekonomskih ciklusa, dok se porezno financirano javno obrazovanje može promatrati kao oblik aktivne preraspodjele jer će vrlo vjerojatno smanjiti nejednakost u prihodima prije poreza i transfera. U širem smislu, potrebna je analiza politike zasnovana na dokazima kako bi se zemljama bolje pomoglo u oblikovanju poreza i sustava prijenosa kako bi se uskladili ciljevi jednakosti i učinkovitosti uzimajući u obzir specifične karakteristike svake zemlje. (Causa i Hermansen, 2019).

Relativna uloga poreza i transfera, njihova progresivnost na smanjivanje nejednakosti prihoda u OECD zemljama

OECD zemlje imaju različite razine redistribucije prihoda kroz poreze i kreditne transfere. Na poreze i transfere otpada malo više od jedne četvrtine tržišne nejednakosti prihoda u zemljama članicama OECD-a, iako jako varira od zemlje do zemlje. Primjerice od 40% u Irskoj, do 5% u Čileu. Razina redistribucije je također jako varijabilna u zemljama, tržišna nejednakost dohotka je 2015. godine bila otprilike 38 Gini bodova i u Japanu i Norveškoj, ali nejednakost raspoloživog dohotka bila je oko 27 Gini boda u Norveškoj dok je u Japanu bila 32. Drugim riječima porezi i transferi smanjuju dva puta više tržištem određene dohodovne nejednakosti u Norveškoj nego u Japanu (redistributivni učinci su veći u Norveškoj). U Grafičkom prikazu 4, prikazano je kako jačina redistributivnog učinaka poreza i transfera u zemljama utječe na smanjivanje dohodovne nejednakosti prikazane Gini indeksom tako da se mjeri razlika između Gini koeficijenta prije i poslije uračunatog poreza na osobni dohodak.

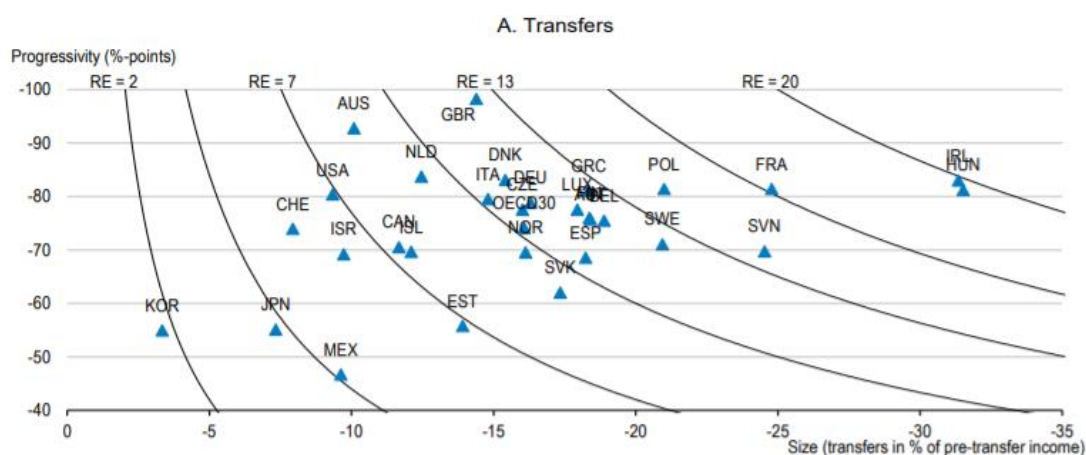
Grafički prikaz 4 Utjecaj distributivnog učinka poreza i transfera na smanjenje dohodovne nejednakosti u zemljama članicama OECD-a, 2015. godine

Izvor: Causa O., Hermansen M. (2019.)

Ako se u obzir uzme relativna uloga poreza i transfera te njihova progresivnost u smanjivanju nejednakosti prihoda u OECD zemljama dolazi se do zanimljivih zaključaka. Mogućnost smanjivanja nejednakosti poreza i transfera određena je kombinacijom njihove veličine (transferi primljeni/porezi plaćeni relativno prema prihodima kućanstva) i njihove progresivnosti (ciljano u slučaju transfera). Relativna važnost i kombinacija veličine i progresivnosti za postizanje redistribucije dohotka razlikuje se od zemlje do zemlje članice OECD-a. Za prikazivanje te važnosti koristit će se izo- redistributivne linije koje omogućuju mjerenje i vizualizaciju kako je određena razina redistribucije dobivena kroz različite kombinacije veličine i progresivnosti.

Grafički prikaz 5 Prikaz utjecaja promjene veličine kreditnih transfera i progresivnosti poreznog sustava na smanjivanje nejednakosti u odabranim zemljama članicama OECD-a.

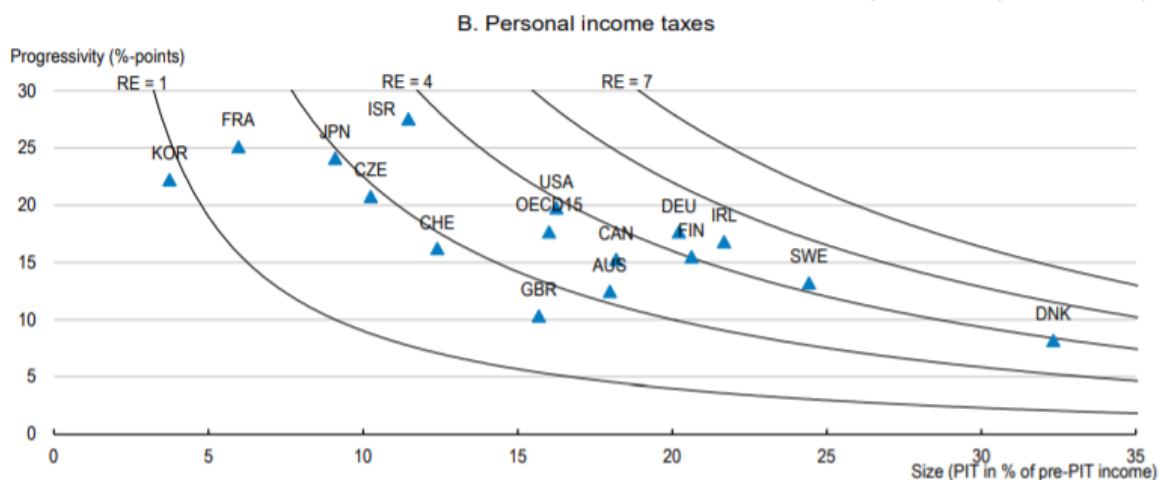
Izvor: Causa O., Hermansen M. (2019).

U Grafičkom prikazu 5, primjerice, vidljivo je kako u zemljama poput Estonije i SAD-a, transferi smanjuju tržišnu nejednakost prihoda za otprilike 7 Gini poena. Ovo je rezultat relativno nisko ciljanih i srednje velikih transfera u Estoniji i visoko ciljanih ali malih transfera u SAD-u. Kanada bi, u slučaju da, pojača socijalnu potrošnju kako bi povećala svoj transferni sustav od trenutne razine prema trenutnoj razini OECD prosjeka, povećala redistributivni efekt transfera za malo više od 2 Gini poena. Veličina transfera razlikuje se od zemlje do zemlje, s manje od 10% od kućanskog dohotka u Japanu i Koreji do 30% od kućanskog dohotka u Mađarskoj i Irskoj (odražavaju razlike u cikličnim uvjetima, najviše nezaposlenosti). Te će veća veličina transfera značiti i veći utjecaj na smanjenje nejednakosti, kao primjerice u Australiji i Velikoj Britaniji. Transferi osiguranja ovdje imaju najveću ulogu u smanjivanju nejednakosti, ali i socijalni transferi koji imaju ključnu ulogu među ranjivim skupinama i osiguravanju minimalnog

životnog standarda (Velika Britanija ima najveći utjecaj na smanjivanje nejednakosti putem takvih transfera). Stvaranje dobro ciljanih transfera prema grupama s nižim prihodima je teško iako troškovno učinkovito u smanjenju nejednakosti i siromaštva.

S porezne strane, jednostavna analiza povezanosti između veličine i progresivnosti poreza na dohodak, što je prikazano u Grafičkom prikazu 6., dovodi do negativne i velike korelacije među zemljama, za razliku prema slaboj korelaciji nađenoj u slučaju transfera.

Grafički prikaz 6 Prikaz utjecaja promjene veličine poreza na dohodak i progresivnosti poreznog sustava na smanjivanje nejednakosti u odabranim zemljama članicama OECD-a.

Izvor: Causa O., Hermansen M. (2019.)

Navedeno može biti objašnjeno kroz potrebu zemalja koje imaju relativno visoko porezno terećenje (poput Skandinavskih zemalja) da se oslanjaju na kombiniranje poreznih strategija koje smanjuju distorzijske troškove, što može dovesti do potrebe za niskim razinama progresivnosti poreza na dohodak. Dok zemlje s relativno niskim poreznim terećenjem mogu dozvoliti više razine progresivnosti. Položaj zemalja duž izo redistribucijskih linija poreza na dohodak nisu strme kao one kod transfera, što pokazuje da povećanje progresivnosti poreza na dohodak, dok visina ostaje ista, može dovesti do smanjivanja nejednakosti vođenu porezom na dohodak. (Causa i Hermansen, 2019.)

U 2016. godini u članicama EU zabilježena je visoka nejednakost raspoloživog dohotka u skladu s ginijevim indeksom te poprilično visok rizik od siromaštva, pogotovo u Litvi, Rumunjskoj, Bugarskoj, Latviji i Estoniji. Zabilježena je sve veće povećanje nejednakosti i akumulacija

privatnog bogatstva te se pokrenula rasprava o pravednosti postojećih poreznih sustava. U EU nejednaka raspodjela bogatstva premašuje dohodovnu nejednakost te je potrebno naći rješenje za te probleme. Veća nejednakost povezana je s manjom društvenom mobilnosti, odnosno s mogućnošću kretanja osobe po društvenoj ljestvici, tj. mogu li pojedinci biti uspješni članovi društva bez obzira na njihovo socioekonomsko podrijetlo. Oporezivanje je važno za podupiranje cilja društvene mobilnosti na način; financiranja kvalitetnog obrazovanja, kao sredstvo smanjenja prijenosa privilegiranog ili nepovoljnog društvenog položaja s jedne na drugu generaciju te za pravednu preraspodjelu dohotka. Progresivno oporezivanje osobnog dohotka uzima se kao jedna od važnijih mjera redistribucije poreza i naknada. Takav sustav gdje se manje porezno opterećuje pojedince s nižim dohotkom važan je i za otvaranje novih radnih mjesta, što može pridonijeti smanjenju siromaštva i socijalne isključenosti. U EU Irska, Nizozemska i Francuska imaju najprogresivnije sustave poreza na dohodak od rada, dok Latvija, Bugarska i Mađarska imaju najmanje progresivne porezne sustave. (Europska Komisija, 2016b).

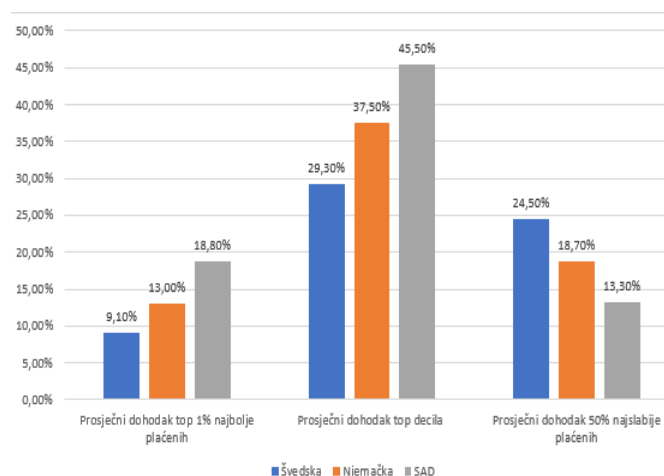
4.2.2. Utjecaj akumulacije kapitala na ekonomsku i socijalnu nejednakost

Gospodarska kriza 2007. godine snažno je utjecala na Europu, ali i ostatak svijeta te je znatno opteretila sustave socijalne zaštite te je preokrenula dugoročne trendove konvergencije životnog standarda. Pitanje je kako će i COVID-19 kriza utjecati na sve veću nejednakost i pitanje uključivosti rasta utjecati na povećanje siromaštva (koje se mjeri postotkom osoba koje žive u kućanstvima s dohotkom ispod praga koji je povezan sa srednjim dohotkom kućanstva (Europska Komisija, 2017)). Uključivost rasta usko je povezan s pojmom nejednakosti i nepravilnog raspoređivanja ekonomskog rasta i rasta dohotka na razini države, jer ako BDP raste brže od dohotka kućanstava u toj državi, to znači da taj gospodarski rast nije uključen u svim kućanstvima. Primjerice, dokazano je kako je rast BDP-a u SAD-u posljednjih godina pogodio isključivo kućanstvima s najvišim dohotkom; u 2017. godini, pravi prosječni prihod obitelji narastao je za 4,5% u odnosu na 2016 (nakon pada od 2,6% od 2015.-2016. godine). Donjih 99% prihoda raslo je za 2,9% u odnosu od 2016. do 2017. godine, u usporedbi s 1% vršnih prihoda koji su u istom razdoblju narasli za 10,8% (Saez i UC Berkley, 2019), to samo dokazuje kako je najveći dio bogatstva i kapitala smješteno upravo u tih 1% vršnih i

najbogatijih pojedinaca koji ostvaruju najveći rast dohodaka i koji najviše profitiraju od ekonomskog rasta.

Definicija akumulacije kapitala, u svojoj srži, predstavlja rast bogatstva putem ulaganja ili dobiti. Neka od sredstava za povećanje bogatstva mogu uključivati povećanje vrijednosti, najamninu, kapitalne dobitke i kamate. Odnosno prati se povećana vrijednost imovine kroz investicije i štednju. Postavlja se pitanje, gdje se nalazi najveća količina akumuliranog kapitala te koliko se njegovo ulaganje uspije preliti od najbogatijih prema onim najsiromašnijima. Logično je zaključiti kako se najveća količina kapitala, odnosno sredstava za ulaganje nalazi kod onih najbogatijih odnosno kod onih kod kojih se nalazi najveća količina svjetskog bogatstva. Uvriježeno mišljenje je kako se povećanjem broja milijunaša, povećava i nejednakost unutar i između zemalja. Analiza nejednakosti bogatstva može se sumirati na dva pitanja, koliko su daleko vodeće skupine bogatstva ispred prosjeka građana i koliko se ispod prosjeka građana nalaze donje skupine prema bogatstvu. Prvo pitanje se uglavnom objašnjava prema udjelu bogatstva gornjih 10% odnosno gornjih 1% najbogatijih, no ove statistike su neosjetljive na promjene u distribuciji bogatstva u donjoj polovici distribucije. Gini koeficijent je šira mjera nejednakosti koja obuhvaća promjene na oba kraja spektra bogatstva (Credit Suisse, 2021.) Treba razlikovati hijerarhiju dohotka s hijerarhijom bogatstva jer osobe koje raspolažu s 10% najvećih dohodaka od rada ili 50% najnižih nisu one iste koje posjeduju 10% najvećih bogatstava ili 50% najmanjih. Zato je bitno uvijek precizirati na koju hijerarhiju se odnosimo. U tradicionalnim društvima korelacija između tih dviju dimenzija je bila negativna, no u modernim društvima je pozitivna, ali nikada nije potpuna. U kontekstu nejednakosti u pogledu dohotka od rada, ona je uvijek manja u odnosu na nejednakost od bogatstva odnosno kapitala. Kod nejednakosti dohotka javne politike i nacionalne razlike mogu imati značajan utjecaj na te nejednakosti i na uvjete života velikih skupina stanovništva.

Grafički prikaz 7 Prikaz nejednakosti u prosječnim dohocima u radu za Švedsku, Njemačku i SAD u 2019. godini za top 1%, top 10% najbolje plaćenih i 50% najslabije plaćenih

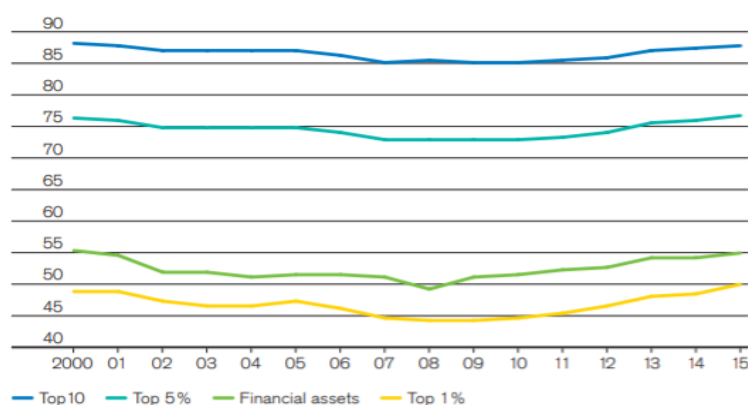
Izvor: izrada autora na temelju podataka dostupnih na <https://wid.world/>

U Grafičkom prikazu 7. prikazana je podjela u tri skupine zemalja od one najegalitarnije poput Švedske u kojoj oni 10% najbolje plaćenih prima oko 29% ukupnog dohotka od rada, a oni 50% najslabije plaćenih prima 24,5% što je u usporedbi s Njemačkom i SAD-om povoljnije za donju skupinu stanovništva. U Njemačkoj su ti postoci 37,5% za gornji decil odnosno 18,7% za donjih 50%, u SAD-u su ti postoci još izraženiji u razlikama među dohocima te iznose 45,5% te 13,3%. Distribucija među dohocima u različitim dohodovnim razredima je velika. Pa tako ako kao prosječni dohodak uzmemo 2.000 € u egalitarnim skandinavskim zemljama to za 10% najbolje plaćenih znači 4.000€ (10.000€ za 1% najbolje plaćenih) te 1.400€ za oni 50% najslabije plaćenih. U SAD-u je za isti prosječni dohodak distribucija još veća; 7.000€ /24.000/1.000€. Za onu polovicu stanovništva koja je u najlošijem položaju jaz između različitih distribucija dohotka znači puno. Njima, čak i malo postotno povećanje dohotka znači puno u smislu životnih odabira, mogućnosti smještaja, hrane i ostalog, dok to isto postotno povećanje za one najbogatije ne znači puno u samom poboljšanju kvalitete života. Vidljivo je kako za istu prosječnu plaću različite distribucije dohotka od rada mogu dovesti do krajnje različite društvene i ekonomske stvarnosti za društvene skupine kojih se to tiče i do vrlo velikih nejednakosti (Piketty, 2014).

Kod analize nejednakosti bogatstva uobičajena hipoteza ekonomskih modela jest da kapital donosi isti povrat svim vlasnicima kapitala, bez obzira na veličinu njihova bogatstva. To uglavnom nije slučaj iz više razloga; oni koji raspolažu s više sredstava imaju veće mogućnosti ta sredstva uložiti u kvalitetnije resurse te mogu iskoristiti ekonomiju razmjera te tako ostvariti

veće povrate na uloženi kapital. Ako bogatstva gornjeg decila ili centila svjetske hijerarhije bogatstva iz strukturnih razloga rastu brže od bogatstva nižih decila, nejednakost bogatstva prirodno teži bezgraničnom povećanju (Piketty, 2014). Ako za primjer uzmemo 2015. godinu, godinu u kojoj je 1% populacije odgovorno za 50% cjelokupnog kućanskog bogatstva ("Household wealth") te kako je u slici 3. prikazano na 10% pojedinaca u samom vrhu prema bogatstvu otpalo je gotovo 87% svjetskog bogatstva. S obzirom na takvu neproporcionalnu podjelu svjetskog bogatstva, logično je zaključiti kako je ostatak svjetskog bogatstva raspoređen na mnogo više ljudi. Stopa siromaštva ili socijalne isključenosti ponovno se nalazi na razini na kojoj je bila prije financijske krize 2008. godine. U 2015. godini u Europskoj Uniji (EU) otprilike 120 milijuna ljudi ili gotovo 24% stanovništva EU bilo je izloženo riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti. Financijsko siromaštvo 2015. godine bio je najrašireniji oblik siromaštva kojemu je bilo izloženo 87 milijuna ljudi ili 17,3% stanovništva. Započet trend smanjivanja financijske i socijalne isključenosti u 2015. godini, znak je optimizma, no dohodovna nejednakost i dalje je visoka, što dokazuje daljnju zabrinutost u pogledu pravedne raspodjele za stanovništvo. Omjer dohotka S80/S20 posljednjih godina bilježi rast, kao i rast Ginijeva koeficijenta koji je te godine iznosio 31. Ovaj koeficijent, koji je prosjek svih zemalja članica, znatno se razlikuje od zemlje do zemlje članice. Gotovo trećina stanovništva Bugarske, Grčke, Rumunjske i Litve bili su izloženi riziku od socijalne isključenosti, dok su najmanje razine rizika zabilježene u Češkoj, Finskoj i Nizozemskoj, Hrvatska je zabilježila rizik od 27,9% što ju stavlja u vrh zemalja članica. Gotovo trećina mladih izložena je povećanom riziku, isto je zabilježeno i za djecu, osobe s invaliditetom, nezaposlene i za manjine (Europska Komisija, 2016).

Grafički prikaz 8 Prikaz podjele postotka najvećih nositelja bogatstva i postotak financijske imovine od 2000.-2015. godine

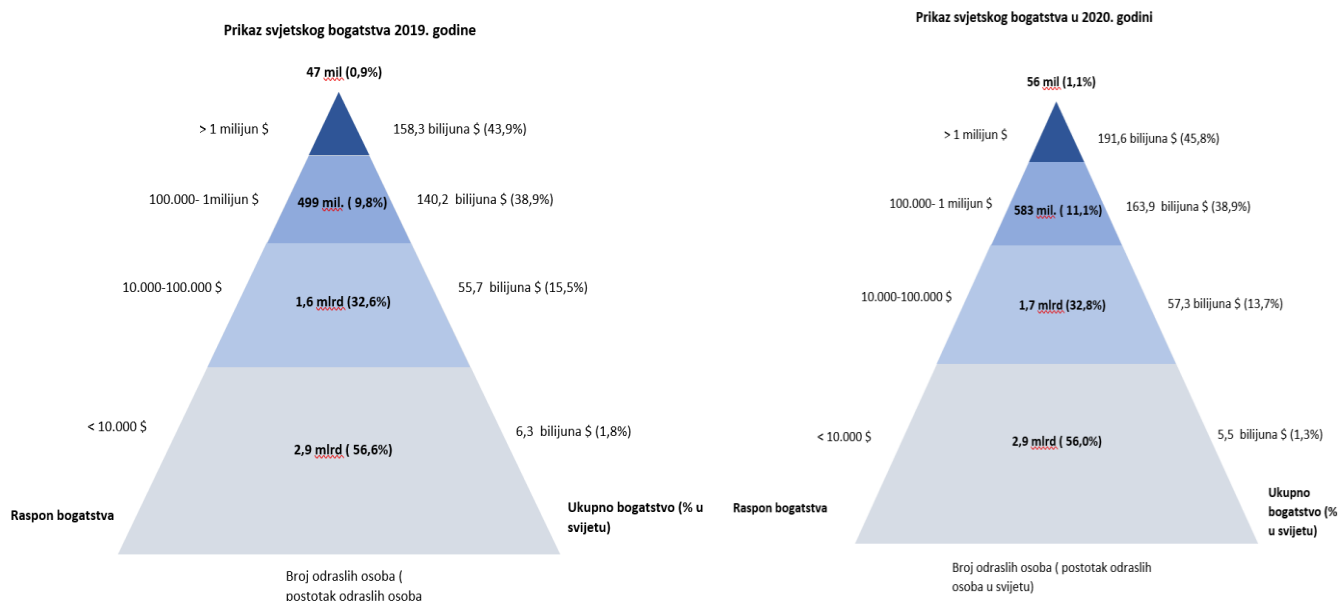
Izvor: Credit Suisse (2015.)

Nejednakost bogatstva polako se mijenja s vremenom, pa je teško procijeniti koji trendovi utječu njihov pad, a koji porast. Međutim, vrijednost financijske imovine, pogotovo vrijednosni papiri poduzeća, mogli bi biti važan faktor jer bogatiji individualci drže neproporcionalne postotke svoje imovine u financijskoj formi. U Grafičkom prikazu 8, također, je prikazan udio financijske imovine te uzorak prikazuje snažnu povezanost s onim udjelima na vrhu. Primjerice, udio top percentila je 5,7 posto ispod udjela financijske imovine i leži unutar 1% od navedene vrijednosti u svim godinama, osim 2005. i 2009. godine. Tako 6% porasta u udjelu financijske imovine od 2008. godine značilo bi i porast u udjelu top percentila, što se i dogodilo, u narednim godinama da cijene kapitala nisu rastle tako brzim tempo i da se udio financijskom bogatstvu stabilizirao ili počeo padati, udio nejednakosti također se očekuje da neće nastaviti rasti, takvo očekivanje pokazalo se pogrešnim što će se detaljnije objasniti u nastavku. (Credit Suisse, 2015).

Za potrebe ovoga rada u ovome poglavlju obradit će se i struktura podjele svjetskog bogatstva općenito u svijetu u 2019. godini, godini prije COVID-19 krize te 2020. i dio 2021. godine kao godine zahvaćene navedenom krizom, u narednim poglavljima obraditi će se podjela bogatstva i utjecaj istog na nejednakost u određenim zemljama. U 2019. godini globalno bogatstvo raslo je, ali vrlo skromnim tempom. Bogatstvo po odrasloj osobi doseglo je novi rekord na 70.850 američkih dolara (USD), no to je samo 1,2% više od razine istog iz sredine 2018. godine. Više od pola odraslih osoba ima neto vrijednost ispod 10.000 USD, a 1% su pojedinci koji zajedno posjeduju 44% svjetskog bogatstva. Trend porasta nejednakosti u 2019. godini ublažen je, no razlika između najbogatijih i najsiromašnijih velika je; donja polovica vlasnika bogatstva odgovorna je za samo 1% ukupnog svjetskog bogatstva, dok najbogatijih 10% drže 82%, a najbogatijih 1%, kao što je već spomenuto, vlasnici su 44%. Općenito svjetska nejednakost pala je početkom 2000.-tih godina kada je smanjenje razlika između zemalja pratilo smanjenje nejednakosti unutar zemalja, no taj trend prestao je kada je suprotno smanjenju razlika među zemljama, nejednakost unutar zemalja nastavila rasti uslijed oporavka gospodarstava nakon globalne financijske krize. U Slici 2, prikazana je usporedba rasporeda bogatstva u 2019. i 2020. godini. Varijacije u prosječnom bogatstvu među zemljama čini veliki dio nejednakosti u globalnom bogatstvu, tu postoje i značajne razlike unutar zemalja. U 2019. godini na odrasle pojedince, koji imaju bogatstvo ispod 10.000 američkih dolara(\$), otpada 57% cjelokupne odrasle svjetske populacije, srednji sloj odnosno onih pojedinaca koji imaju

bogatstvo između 10.000 i 100.000 \$ ima 1,6 milijardi te se taj sloj u odnosu na 2000. godinu povećao s 514 milijuna. To je odgovor na veliki prosperitet rastućih zemalja poput Kine i ekspanziju srednje klase. U 2020. godini, godini u kojoj su posljedice COVID-19 krize počele biti vidljive iznenadile su stručnjake u svom utjecaju na ekonomiju. Negativni utjecaj bio je vidljiv na samom početku godine i to na BDP odnosno na smanjenje ekonomske aktivnosti koja kao posljedicu ima i utjecaj na svjetsko bogatstvo, financijska tržišta odgovorila su na poznati način te su cijene dionica te indeksi poput Standards&Poor's 500 indeksa, FTSE 100 indeks na londonskoj burzi, DAX na njemačkoj, Šangajski SE ostvarili su znatni pad u veljači i ožujku. Brzim reakcijama vlada i središnjih banaka ponovno je uspostavljena ravnoteža i povjerenje te su ti gubici, odnosno padovi stabilizirani do početka lipnja. Početkom srpnja, suprotno svim mišljenjima cijene su nastavile uzlaznu putanju i dosegle rekordne visine do kraja godine. Ta povećanja cijena u svim aspektima dovelo je do velikog dobitka u bogatstvu kućanstava u cijelom svijetu. Svjetsko bogatstvo povećano je (nakon uzimanja deprecijacije američkog dolara u obzir) za 4,1% u odnosu na prethodnu godinu, što je oko 2,7% po odrasloj osobi. No, pitanje je koliko su od toga porasta profitirali oni najbogatiji, a koliko su tom krizom pogođeni oni najranjiviji, odnosno oni najslabijeg imovinskog stanja, tek će trebati istražiti, ali nije teško zaključiti kako je pandemija COVID-19 virusa dovela do povećanja nejednakosti bogatstva (Credit Suisse, 2019).

Slika 2 Usporedba rasporeda svjetskog bogatstva 2019. i 2020. godine

Izvor: izrada autora na temelju Credit Suisse (2019/2021)

Kako je vidljivo u Slici 2, u 2020. godini povećao se broj pojedinaca u samom vrhu piramide, te posljedično i porastao postotak svjetskog bogatstva koji otpada na taj dio odrasle populacije te se smanjio postotak pojedinaca koji se nalaze u samom dnu piramide za 0,6% a istodobno se i smanjio postotak bogatstva koji otpada na njih i to za 0,5% .

Slika 3 Karta rasporeda svjetskog bogatstva po zemljama

Izvor: temelju Credit Suisse (2021.)

U Slici 3, prikazano je kako je neravnomjerno raspoređeno svjetsko bogatstvo, odnosno najveći dio bogatstva i kapitala nalazi se u Sjevernoj Americi, Zapadnoj Europi i bogatijim dijelovima istočne Azije i Pacifika, tu se također nalazi izvor nejednakosti među zemljama, pogotovo ako navedene dijelove svijeta usporedimo s Južnom Amerikom, Afrikom, istočnom Europom te Indijom. Zanimljivo je napomenuti kako upravo u tim zemljama u kojima se nalazi najveći broj pojedinaca koji imaju najnižu razinu bogatstva, nalazi se i neproporcionalno veliki udio pojedinaca koji se nalaze u samom svjetskom vrhu po bogatstvu (Credit Suisse ,2019).

4.3. Zastupljenost ekonomske i socijalne nejednakosti u odabranim zemljama

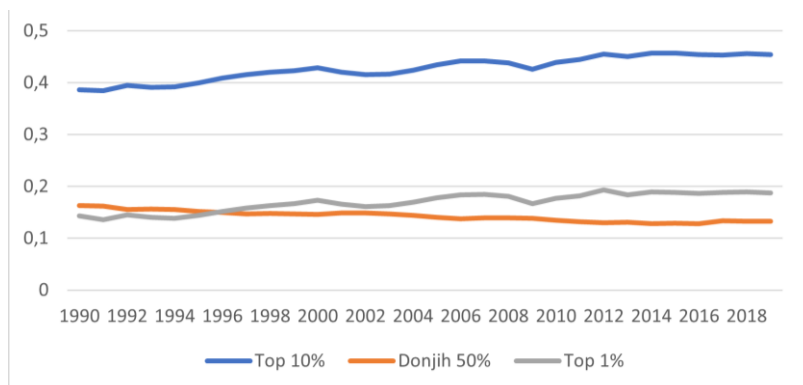
Dohodovna nejednakost povećala se u mnogim razvijenim zemljama u proteklih nekoliko desetljeća, kao što je već spomenuto u ovome radu. Ovaj trend privlači mnoge akademike,

znanstvenike, zakonodavce te opću populaciju te predstavlja velike moralne, socijalne i političke izazove na koje zakonodavci moraju reagirati. Kombinacija sila od 1980-ih godina poput globalizacije, tehnoloških i institucionalnih promjena stvorile su snažne centrifugalne efekte u naprednoj ekonomiji, produbljivajući postojeće podjele i stvarajući nove. Za određene pojedince s kapitalom, mogućnostima, talentima i često političkim utjecajima mogli su iskoristiti ove promjene u svoju korist za povećanje bogatstva, dok su mnogi drugi pod utjecajem ovih trendova ostali bez mogućnosti zaposlenja s manjim dohodcima i velikom ekonomskom nesigurnošću. Nakon nekoliko desetljeća dugog pada po udjelima dohotka u SAD-u i Europi za top 1% najbogatijih pojedinaca, oni su porasli s 8% 1970-ih i 1980-ih na gotovo 11% i 20% u SAD-u u 2019. godine. Dok je taj udio za donjih 50% populacije po dohodcima taj postotak pao s 20%, 1970-ih i 1980-ih na prosječno 18 posto u Europi i na samo 12,5% u SAD-u (Blanchard & Rodrik, 2019).

4.3.1. Zastupljenost ekonomske i socijalne nejednakosti u SAD-u

Iako su SAD i Europa bile izložene sličnim trendovima u globalizaciji i razvoju tehnologije, porast nejednakosti bio je mnogo jači u SAD-u nego u europskim zemljama gdje se porast udjela bogatstva u top 1% najbogatije populacije porastao s 25% na 40%. Veća dohodovna i nejednakost bogatstva praćena su i smanjenjem ključnih indikatora socijalne mobilnosti, koji zapravo pokazuje kolika je vjerojatnost da se osoba koja je rođena u obitelji određenog statusa, da promijeni taj položaj. Istraživanja pokazuju kako se u SAD-u postoji jako niska socijalna mobilnost, odnosno ako je osoba rođena u obitelji s velikom količinom bogatstva, velika je vjerojatnost da će i ta osoba imati veliko bogatstvo i obrnuto. U SAD-u, 12 godina nakon službenog završetka recesije u 2009. godini, ekonomija je bila u velikom uzletu te su se mnogi pokazatelji poput nezaposlenosti, poboljšali, ali nisu svi pokazatelji bili obećavajući; dohodci u kućanstvu slabo su se povećavali, kao i bogatstvo u kućanstvima koje se još nije vratilo na one razine prije recesije. Socijalna i ekonomska nejednakost mjerena razlikama u dohodcima ili bogatstvu između onih najbogatijih i onih najsiromašnijih sve je veća, dok se smanjuje broj onih koji se nalaze između ta dva ekstrema.

Grafički prikaz 9 Prikaz distribucije udjela nacionalnog dohotka u top 1%, top 10% i donjih 50% odrasle populacije u SAD-u

Izvor: izrada autora na temelju podataka dostupnih na <https://wid.world/data/>)

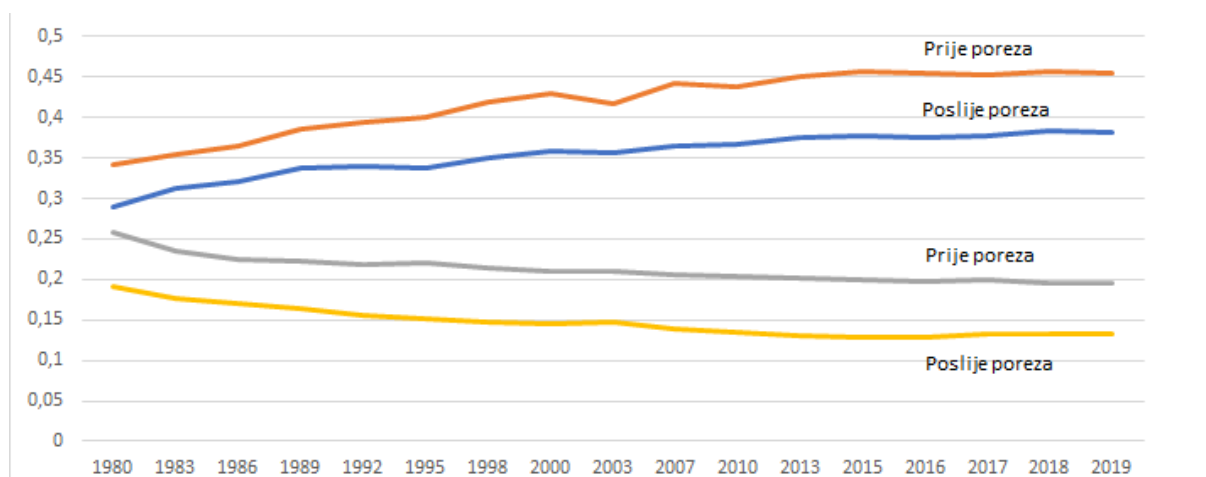
Kao što je vidljivo u Grafičkom prikazu 9, postoji velika razlika u distribuciji dohotka u SAD-u između onih najbogatijih koji se nalaze u top 10% odnosno u vršnih 1% populacije s najvećim dohodcima za 50% populacije s nižim dohodcima. Prikazano je kako je od 1990. godine na 10% odrasle populacije s najvišim dohodcima otpadalo oko 38% sveukupnog nacionalnog dohotka, dok je na 50% odrasle populacije s niskim ili prosječnim dohodcima otpadalo svega 16% nacionalnog dohotka. Sve do 1996. godine, udio nacionalnog dohotka koji je otpadao na 1% populacije s najvišim primanjima po postocima bio je manji od tog udjela za 50% populacije, no od te godine pa i svake naredne godine, na samo 1% populacije otpadao je veći udio nacionalnog dohotka nego na donjih 50% populacije. Također, vidljivo je kako se udio nacionalnih dohodaka koji otpada na donjih 50% populacije smanjuje, za ostale dvije varijable vidljivo je konstantno povećanje te sve veće povećanje jaza između onih najbogatijih i onih najsiromašnijih. Logično je za zaključiti kako se s tim povećanjem, očekuje i povećanje nejednakosti između istih.

U većini zemalja, povećanje nejednakosti rezultat je boljeg poslovanja bogatijih kućanstava. Udio primatelja s najvećim prihodom u ukupnom bruto dohotku povećao se u većini zemalja, no to je posebno zabilježeno u SAD-u, gdje je udio 1% najbogatijih odraslih osoba u svim prihodima prije oporezivanja gotovo udvostručio od 1980. godine, te je u 2019. godini iznosio gotovo 19%. Ta koncentracija dohotka nije zabilježena samo kod onih najbogatijih u odnosu na najsiromašnije, već je koncentracija dohotka zabilježena čak i u tih 1% pojedinaca s najvećim prihodima, gdje je zabilježeno učetverostručenje prihoda u gornjih 0,1% pojedinaca.

Ova izjava stavlja se u perspektivu ako se pogleda rast broja milijardera u SAD-u u zadnjih 10 godina. SAD predvodi u broju milijardera, te je 2010. godine njihov broj iznosio 404, naspram Kine koja je po broju milijardera bila druga u svijetu i koja ih je tada imala 64. Pet godina kasnije, u 2015., taj broj iznosio je 535, a u Kini 212, da bi za još pet godina taj broj u SAD-u narastao na 614 milijardera s zajedničkim bogatstvom od 2,9 bilijuna dolara. Kao kontrast u 2018. godini oko 40 milijuna ljudi u SAD-u živjelo je u siromaštvu, što znači da je stopa siromaštva iznosila 12%. (Forbes, 2020.)

Porezni sustav SAD-a je, kao što je već spomenuto, među najprogresivnijima u svijetu. Takvi sustavi po definiciji trebali bi smanjivati nejednakosti. U SAD-u federalni porez koji je progresivan smanjuje nejednakost, no savezni, lokalni porezi te porezi na prodaju koji je regresivni porez, povećavaju ju. U kućanstvima s visokim prihodima veći dio dohotka otpada na federalni porez, u odnosu na ona kućanstva s nižim prihodima. Kako je federalni porez progresivan, distribucija dohotka nakon poreza više je jednaka je od distribucije dohotka prije poreza kao što je vidljivo u Grafičkom prikazu 10. Odnosno kućanstva s višim primanjima imaju manji udio ukupnog dohotka nakon poreza dok ona najugroženija kućanstva imaju nešto viši udio.

Grafički prikaz 10 Utjecaj poreza na distribuciju nacionalnog dohotka u top 10% pojedinaca s najvišim dohodcima i donjih 50% pojedinaca s najnižim dohodcima

Izvor: izrada autora na temelju podataka dostupnih na <https://wid.world/data/>

Federalni porezi progresivniji su sada nego što su bili prije četrdesetak godina, prosječna stopa za srednje i niske dohodovne grupe padala je postepeno do globalne krize 2007. godine te je zabilježila veliki pad od 2007. godine do 2009. godine kroz privremene porezne olakšice zbog krize, te su do danas ostale na niskim razinama. Postavlja se pitanje, ako SAD ima

najprogresivniji porezni sustav, kako je moguće da ima i veliku zastupljenost nejednakosti. Naime, progresivni porezni sustav svakako ima veliku ulogu u smanjenju nejednakosti, ali samo ako sve ostane nepromijenjeno. Iako su federalne porezne stope ostale progresivne, također su se počele smanjivati 2001. godine pod administracijom bivših predsjednika George W. Busha i Barack Obame, niža prosječna porezna stopa neutralizirala je učinak povećane porezne progresivnosti federalnog poreza na smanjivanje nejednakosti.

Ako za primjer uzmemo Gini koeficijent, on je svakako viši prije poreza nego što je poslije poreza, te je razlika između te dvije vrijednosti veća od 2000.-ih godina što ukazuje na veću sposobnost poreza u SAD-u na smanjenje nejednakosti. (Tax Policy Center, 2020).

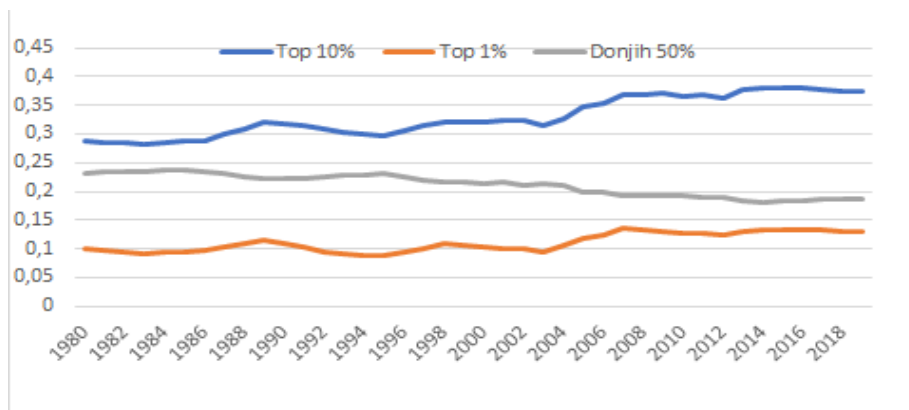
4.3.2. Zastupljenost ekonomske i socijalne nejednakosti u Njemačkoj

Bez obzira na velike zalihe neto strane akumulirane imovine zbog procesa povećavanja viškova tekućeg računa od početka 2000.-ih srednja razina bogatstva kućanstva u Njemačkoj je među najnižima u europodručju. u 2017. godini prosječno bogatstvo kućanstva u Njemačkoj iznosilo je 61.000 €, što Njemačku stavlja puno ispod prosjeka euro zone od 100.000 €. Ova niska razina bogatstva u prosječnom kućanstvu potpuno je kontradiktorna velikoj količini zaliha nacionalnog bogatstva mjerelog na agregatnoj razini te samo financijska neto vrijednost kućanstva ne uključujući zemljište, stanove i drugu materijalnu imovinu iznosila je 95.000 € po kućanstvu dok se ukupna (financijska i stvarna) neto vrijednost procjenjuje na više od 235.000 € po kućanstvu. Visoka razina nacionalnog bogatstva zajedno s niskom razinom srednjeg bogatstva kućanstva, zajednički podrazumijevaju da je većina ukupnog bogatstva koncentriran među malim segmentom stanovništva u vrhu distribucije. Ako se ti podaci stave u kontekst internacionalne usporedbe, vidljivo je kako je nejednakost bogatstva vrlo visoka u Njemačkoj. Nejednakost bogatstva, mjerena udjelom agregatnog neto bogatstva kojeg drži top 1% najbogatijih kućanstava je visoka u svim razvijenim zemljama, no u Njemačkoj je ona na samom vrhu ljestvice jer 1% najbogatijih kućanstava drži 24 posto ukupnog nacionalnog neto bogatstva.

Dohodovna nejednakost u Njemačkoj manje je izražena nego u drugim velikim razvijenim ekonomijama (primjerice, manja je nego u Ujedinjenom Kraljevstvu, SAD-u i Japanu) kao što se može vidjeti u Grafičkom prikazu 11, no zabilježena su visoka povećanja u zadnjim desetljećima i u bruto dohotku i u terminima raspoloživog dohotka, u isto vrijeme

redistribucija dohotka je oslabila kako su se tržišni prihodi diverzificirali. U vremenskom periodu od 1999. do 2005. godine razlog povećanja nejednakosti bio je pad dohotka za one pojedince koji se nalaze na dnu distribucije, zbog velike nezaposlenosti i pada snage sindikalne moći.

Grafički prikaz 11 Prikaz distribucije udjela nacionalnog dohotka u top 1%, top 10% i donjih 50% odrasle populacije u Njemačkoj

Izvor: izrada autora na temelju podataka dostupnih na <https://wid.world/data/>)

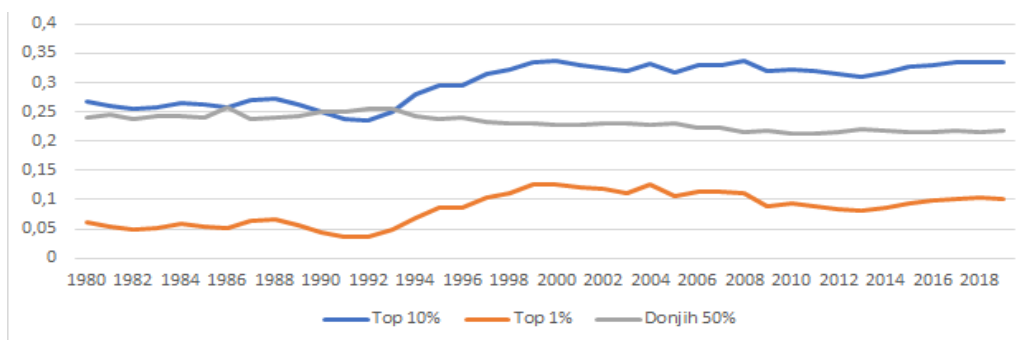
Međutim, počevši od sredine 2000. godine tržište je ojačalo, a najniži prihodi stabilizirani su, što je rezultiralo stabilnim Ginijevim koeficijentom. U isto vrijeme najviši dohodci oštro su narasli kako je rasla dobit poduzeća i pridruženi kapitalni prihod koji je nesrazmjerno pridružen najbogatijima, odnosno kako je vidljivo u slici 12, oštri rast u distribuciji dohotka najbogatijih 10% i 1% od 2005. godine objašnjeno je trendom rasta u profitima poduzeća i bruto štednjom (koja je također karakteristična za kućanstva s velikim dohotkom) koja je produbila nejednakost u vrhu dohodovne distribucije; kako su poduzeća najčešće u vlasništvu kućanstva s visokim dohodcima, utjecaj na dohodovnu nejednakost je više izražena u zemljama gdje je rast u profitabilnosti rezultat slabijeg rasta plaća i udjela u prihodu od rada kao što je to slučaj u Njemačkoj. Nasuprot velikom nacionalnom bogatstvu države i velikom akumuliranom bogatstvu u top 10% populacije, ipak od ove godine čak 15% Nijemaca živi u siromaštvu što je još jedan pokazatelj velike socijalne nejednakosti. (IMF, 2019.)

4.3.3. Zastupljenost ekonomske i socijalne nejednakosti u Finskoj

Suprotno SAD-u i Njemačkoj koje bilježe visoke razine nejednakosti te velike razine akumulacije kapitala, u ovome radu obraditi će se i primjer Finske države čiji je porezni sustav,

zajedno sa sustavom olakšica napravio vrlo stabilnu zemlju s visokim razinama dohotka te niskom nejednakošću koji pruža zavidne razine socijalne zaštite. Ovaj model karakterizira jake institucije, visoki porezi i provizije za javne usluge, visoko kvalificirana radna snaga te velikodušna sigurnosna mreža za one najugroženije (IMF, 2020.)

Grafički prikaz 12 Prikaz distribucije udjela nacionalnog dohotka u top 1%, top 10% i donjih 50% odrasle populacije u Finskoj

Izvor: izrada autora na temelju podataka dostupnih na <https://wid.world/data/>)

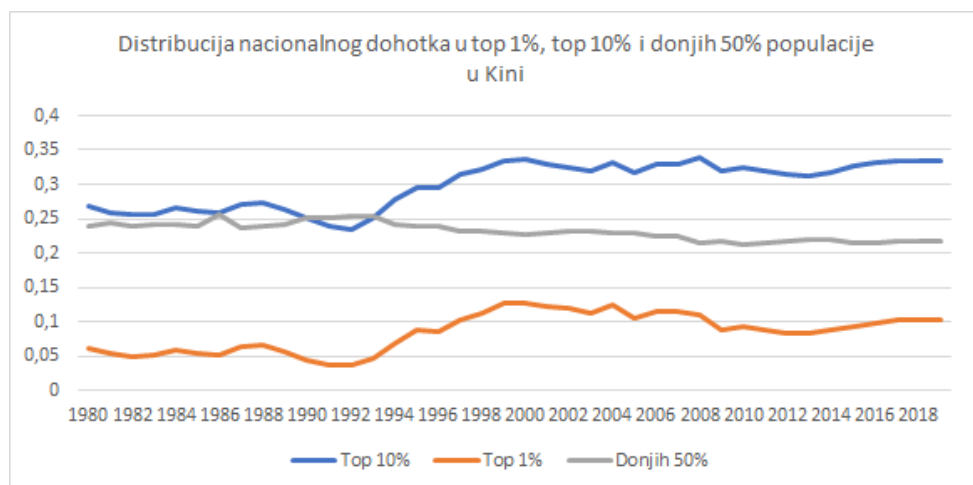
Iako mnoge zemlje imaju veće razine dohotka, malo njih je uspjelo postići isto uz zadržavanje niske nejednakosti. Velika javna potrošnja na edukaciju, zdravstvo i socijalnu zaštitu osiguralo je Finskim radnicima da se jako brzo i dobro prilagode uvjetima globalizacije, automatizacije te ostalim danas prisutnim trendovima. Niska nejednakost je podržana visokim transferima onim najpotrebnijim kućanstvima koji se po svojoj visini nalaze vrlo visoko iznad prosjeka OECD zemalja članicama i općenito europskih zemalja. (IMF, 2020.)

Iako Finska ima vrlo nisku razinu nejednakosti te puno ravnomjerniju distribuciju nacionalnog dohotka što je i vidljivo u Grafičkom prikazu 12, ona kao i mnoge ostale zemlje bilježi rast nejednakosti. Ako se u obzir uzme period između 1990. do danas, vidljivo je kako je nacionalni dohodak top decila kontinuirano rastao, dok je isti pokazatelj bio konstantan ili čak zabilježio pad za donjih 50% stanovništva sa srednjim i malim dohodcima. 1990. godine odvojeno je oporezivanje kapitalnog dohotka i zarađenog dohotka, pet godina kasnije Finska se pridružila Europskoj Uniji te je 2008. godine počela svjetska globalna kriza. Sve ovo utjecalo je na povećanje nejednakosti u državi. (IMF, 2020). Zanimljivo je spomenuti kako je mogućnost nekoga da postane siromašan u Finskoj, niža od bilo koje zemlje u Europi. Ta mogućnost je 2016. godine iznosila 16% u odnosu na prosjek Europske Unije od 22%

4.3.3. Zastupljenost ekonomske i socijalne nejednakosti u Kini

Tijekom zadnja tri desetljeća Kina je zabilježila najbrži ekonomski rast u svijetu zahvaljujući dramatičnim promjenama u svojoj ekonomskoj strukturi, institucionalnim i socijalnim zakonima i kompoziciji zaposlenja. U isto vrijeme zabilježila je i jednu od najvećih porasta dohodovne i nejednakosti bogatstva. Međutim, od 2008. godine, Gini koeficijent koji mjeri dohodovnu nejednakost stabilizirao se i čak je počeo padati, što bi inače dovelo do zaključka da se i nejednakost smanjuje, no kako je i prije spomenuto Gini koeficijent ne uzima u obzir populaciju u top decilima po dohotku kao i one najugroženije. Tako je u Kini trenutno na snazi trend u kojem se siromaštvo naglo smanjuje te su milijuni izašli iz siromaštva iako ekonomski rast nije pogodio svim segmentima populacije jednako i istim tempom, što je dovelo do povećanja razlika u prihodima i kao rezultat dovelo do povećanja nejednakosti. Dohodovna nejednakost narasla je od početka kineske ekonomske tranzicije koja je započela 1980-ih godina. Prije toga Kina je bila egalitarna zemlja s planskom ekonomijom i niskom dohodovnom nejednakosti pogotovo u urbanim područjima gdje je vlada strogo kontrolirala sustav plaća i njenu distribuciju. (IMF, 2018.)

Grafički prikaz 13 Prikaz distribucije udjela nacionalnog dohotka u top 1%, top 10% i donjih 50% odrasle populacije u Kini

Izvor: izrada autora na temelju podataka dostupnih na <https://wid.world/data/>

Distribucija dohotka postajala je sve manje jednaka kao što je prikazano u Grafičkom prikazu 13, isto je vidljivo u povećanju Gini koeficijenta koji se u razdoblju od 1985.-2014. godine povećao s 38 na 49. Od svih ekonomskih procesa koje su bile aktivne tijekom tranzicijskih

godina, najvažnije je bio razvoj privatnog sektora i privatizacija poduzeća u vlasništvu države (više od 90% radnika u gradovima bilo je zaposleno u takvim poduzećima, da bi se taj broj do 2007. godine smanjio na 25%). Uz smanjenje zaposlenih u javnom sektoru te povećanjem zaposlenosti u privatnim sektorima, stranim poduzećima i "joint venture" poduzećima, brzo je privatni sektor nadmašio zaposlenost u javnom sektoru što je dovelo do povećanja nejednakosti u dohodcima. (UNESCO, 2016).

Također zabilježena je i velika nejednakost u mogućnostima koje su pružene stanovnicima, kao što su primjerice nejednako završavanje visokog obrazovanja, praznine u pristupu određenim financijskim servisima i nepostojanje osiguranja nezaposlenih.

Ako se fokusiramo na akumulaciju kapitala kod onih najbogatijih, odnosno na broj milijardera u Kini te na njihove promjene u zadnjih 10 godina, dolazim se do zanimljivih brojeva. U 2010. godini broj milijardera u Kini iznosio je 64 milijardera s zajedničkim bogatstvom od 130 milijardi dolara, u 2020. godini taj broj narastao je na 389 milijardera s zajedničkim bogatstvom od 1,2 bilijuna dolara, BDP Kine je za usporedbu, 2020. godine iznosio 14,7 bilijuna dolara.

Pokretači ovakvih trendova nezaposlenosti, uključujući i strukturne promjene poput urbanizacije, starenja stanovništva i tehnološkog napretka. Postoje naznake kako će se nejednakost povećavati i dalje bez ikakvih promjena u zakonu zbog daljnje urbanizacije i demografskih promjena te su potrebne velike promjene u fiskalnoj politici kako bi se poboljšala jednakost i uključenost. Neke od mogućih reformi bile bi promjene i na poreznoj i na potrošnoj strani. Može se povećati progresivnost doprinosa za socijalno osiguranje kao i osobnih poreza i poreza na imovinu, na potrošnoj strani, potrebno je povećanje osobne potrošnje kako bi se osigurala dobra zaštita od dohodovnih i zdravstvenih rizika te kako bi se osigurao jednak pristup javnim uslugama u provincijama neovisno o statusu. (IMF, 2018.)

4.4. Primjena poreza i zakona u smanjenju ekonomske i socijalne nejednakosti

Porezna politika ima vrlo važnu i značajnu ulogu u mijenjanju nejednakosti. U donjem kraju dohodovne distribucije, gdje se nalaze pojedinci s niskim primanjima, odnosno oni koji su najugroženiji, fokus je na redukciji siromaštva te se tamo može koristiti politika koja će se fokusirati na potrošnju kako bi umanjila nejednakost. Primjerice, porezna politika može se iskoristiti na način da siromašniji pojedinci plaćaju manji porez ili da se u potpunosti ukine za najugroženije skupine, mogu oponašati potrošnju na način da se ponude povratne porezne

olakšice povezane s radom ili nekim drugim uvjetom. Primjer toga bio bi *“Earned Income Tax Credit- EITC”* odnosno porezni kredit za dohodak od rada, korišten u SAD-u koji je zapravo subvencija za zaposlene obitelji s niskim prihodima te je jednak fiksnom postotku zarade od prvog zarađenog dolara pa sve dok kredit ne dostigne svoj maksimum. Maksimalni kredit se isplaćuje sve dok zarada ne dosegne određenu razinu, nakon čega opada s svakim dodatnim dolarom prihoda sve dok taj kredit ne prestane biti dostupan. Također, od svojih skromnih početaka, ovakav porez razvio se u centralni element američkog poreznog i socijalnog sustava. Porezna politika, također se može koristiti u smislu općeg negativnog poreza na dohodak, taj radikalni koncept zapravo znači da ako primanja padnu ispod određene linije, obračunao bi se obrnuti porez i porezni sustav bi trebao zapravo isplaćivati novac najugroženijima.

Prema publikaciji International Monetary Fund-a objavljenoj 2014. godine u kojoj se raspravlja kako fiskalna politika može utjecati na postizanje distribucijskih ciljeva po najmanjim troškovima, došlo se do sljedećih zaključaka:

- redistributivna fiskalna politika trebala bi biti konzistentna s odgovarajućim razinama i kompozicijom javnog trošenja i fiskalne održivosti. U teoriji, optimalna razina trošenja je ona u kojoj je marginalna socijalan korist trošenja jednaka marginalnom socijalnom trošku. Ovakva razmišljanja imaju tri implikacije; prvo, optimalna razina distributivnog trošenja varirat će od zemlje do zemlje, ovisno o tome hoće li prioritizirati smanjenje siromaštva od smanjenja nejednakosti. Drugo, koristi od dodatnog trošenja na redistribuciju moraju se usporediti s koristima na povećanje izdataka u drugim područjima, poput javne infrastrukture kako bi se podržao veći rast. Treće, redistributivna fiskalna politika treba biti konzistentna s fiskalnom održivosti, koja može podržati ekonomski rast i kapacitet financiranja većeg trošenja na redistribuciju.
- Redistribucija koja podrazumijeva transferiranje resursa od kućanstva s visokim dohodcima do kućanstva s niskim dohodcima preko poreza i transfera se može postići kroz direktne instrumente. S porezne strane, porez na dohodak se radije koristi nego porezi na potrošnju, s potrošne strane najčešće se koriste novčani transferi u odnosu na subvencije.
- Porezna politika i politika potrošnje trebaju se pažljivo uskladiti tako da rade ravnotežu distributivnih i ciljeva učinkovitosti te također povećati progresivnost poreza na dohodak.

- Fiskalna politika također može promicati jednakost mogućnosti i veću međugeneracijsku mobilnost- povećanjem pristupa grupama u nepovoljnom položaju također će povećati progresivnost javne potrošnje, te će većim mogućnostima za takve grupe u edukaciji i zdravstvu smanjiti buduće razlike u dohodcima te smanjiti potrebu za redistributivne poreze i transfere.
- Potrebno je imati pravu količinu direktnih i indirektnih instrumenata koja će ovisiti o administrativnim kapacitetima; primjerice ako zemlja nema pristupa informacijama o osobnim dohodcima i administrativni kapacitet kako bi te informacije obradila onda efektivna upotreba novčanih transfera i poreza možda neće biti učinkovita, već su potrebni indirektni instrumenti poput progresivnih indirektnih poreza kako bi se postigla redistribucija.
- mnoge razvijene zemlje i zemlje u razvoju mogu postići svoje redistributivne ciljeve kroz povećanje progresivnosti svojih poreznih sustava i sustava transfera. Ovo uključuje porez na dohodak, socijalne doprinose. U zemljama u razvoju, glavni izazov je razviti sustav poreza na dohodak koji pomaže povećati porezne omjere, također porezi na kapitalni dohodak mogu pojačati progresivnost poreznog sustava. Porezni obveznici koji štede i investiraju najčešće su oni koji raspolažu većim bogatstvom pa tako i progresivni porezi na takve dohotke mogu utjecati na progresivnost.
- Porezi na potrošnju su uglavnom inferiorniji za postizanje redistributivnih ciljeva u odnosu na poreze koji se odnose na dohodak. Porez na dodanu vrijednost je regresivan porez u naprednim ekonomijama te bi se trebao minimizirati korištenje izuzetaka ili smanjenje rate poreza na dodanu vrijednost. Izuzeci ili smanjene rate na osnovne potrepštine, često su korištene kao sredstvo za ublaživanje regresivnog utjecaja PDV-a u razvijenim zemljama budući da ovu robu koriste siromašniji. No, takvi instrumenti ne rade puno za redistribuciju jer bogatiji općenito troše više ove robe u apsolutnim terminima te tako uživaju mnoge pogodnosti.

Što se tiče socijalne potrošnje kako bi se postigla efikasnija redistribucija ona je primarni instrument u mnogim zemljama. U razvijenim ekonomijama, dobro dizajnirana mirovinska reforma mogla bi imati veliku redistributivnu ulogu zadržavajući fiskalnu održivost, dok se u zemljama u razvoju, mirovinske reforme moraju fokusirati na poboljšanje održivosti postojećih sustava te bi se trebalo razmisliti o proširenju mirovina bez doprinosa- ali redistribucijski

utjecaj javnih transfera u većini zemalja u razvoju gospodarstva dobrim dijelom je posljedica ograničene pokrivenosti javnim mirovinskim sustavima i činjenice da pokrivenost se obično iskrivljuje prema skupinama s visokim prihodima u velikim poduzećima. Osim toga, ti mirovinski sustavi često zahtijevaju značajno financiranje državnim prihodima čime se dodatno smanjuje ukupni redistributivni fiskalni utjecaj. Gotovo tri četvrtine distributivnog učinka potrošnje na socijalnu pomoć otpada na obiteljske pogodnosti poput porodičnog, dječjeg doplatka i naknade za njegu djece te njihovog utjecaja na jačanje želje za povratak na posao. Naknade za nezaposlene mogu se osmisлити kako bi se pojačali poticaji za odlučivanje na zapošljavanje. Naknade za slučaj nezaposlenosti igraju ključnu ulogu u naprednim gospodarstvima u zaštiti pojedinaca zbog gubitka prihoda zbog prolazne ili strukturne nezaposlenosti. Međutim, ovi programi, ako nisu dobro osmišljeni, mogu negativno utjecati na poticaje i ishode zapošljavanja. U gospodarstvima u razvoju fokus je na univerzalnom pristupu osnovnom zdravstvenom paketu koji bi doveo do značajnih poboljšanja zdravstvenih ishoda, osobito među siromašnima i povećao progresivnost potrošnje na javno zdravstvo (Europska Komisija, 2016a).

“Moderna redistribucija ne sastoji se u tome da se bogatstvo prenese s bogatih na siromašne ili barem ne eksplicitno. Sastoji se u financiranju javnih službi i podjednakih nadomjesnih dohodaka, naročito na području obrazovanja, zdravstva i mirovina. Kad je riječ o mirovinama, načelo jednakosti izražava se u tome što su one gotovo razmjerne plaćama zarađenima tijekom života. Što se tiče obrazovanja i zdravstva, riječ je o istinskoj jednakosti pristupa za svakoga, bez obzira na veličinu dohotka neke osobe ili njenih roditelja. Moderna preraspodjela gradi se na logici prava i načelu jednakosti pristupa izvjesnim dobrima koja se smatraju temeljnima.” (Piketty, 2014).

Kao odgovori politike na izazove koje predstavlja porast nejednakosti u većini zemalja, primjerice u Europskoj Uniji sprječavanje i smanjivanje siromaštva socijalne isključenosti i nejednakosti ovise o djelovanju i reformama država članica koje onda podupire EU. Neki od glavnih ciljeva za smanjivanje nejednakosti su; pružanje pomoći radno sposobnima u pronalasku održivog zaposlenja koji će im omogućiti dostatna sredstva za dostojanstven život. Pristup se temelji na trima komponentama; osiguravanje odgovarajuće potpore dohotku za sve, stvaranje uključivih tržišta rada koje će pružiti mogućnost svima da steknu plaćeno zaposlenje i plaću koja je dostatna za dostojanstven život te osiguravanjem pristupa visokokvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti, socijalnim uslugama i ostalim uslugama potpore.

Potrebno je raditi na uklanjanju prepreka sudjelovanju na tržištu rada te tako se rješavajući se na taj način problema siromaštva i socijalne isključenosti najisključenijim skupinama (beskućnicima, zatvorenicima, psihički bolesnim osobama, ovisnicima i sl.) Treba se raditi na osiguravanju učinkovitog i pravednog obrazovanja i sustava cjeloživotnog učenja kao instrument politike za smanjenje nejednakosti i promicanje jednakih mogućnosti, osiguravanje prikladnih i održivih mirovina te donošenju zakonodavstva o suzbijanju diskriminacije koje se odnose na prepreke s kojima se određene skupine mogu suočiti u traženju posla ili mjesta za život. Porezni sustav i sustav socijalnih naknada ključni su instrumenti politike za rješavanje problema dohodovne nejednakosti; oporezivanjem dohotka od kapitala (uključujući oporezivanje imovine i nasljedstva) moglo bi biti relevantno sredstvo za osiguravanje jednakih mogućnosti i ravnomjernije raspodjele bogatstva, uz razmatranje aspekata učinkovitosti. (Europska Komisija, 2016a i 2017).

5. ZAKLJUČAK

Posljednjih je godina rješavanje problema nejednakosti sve važnije. Gospodarska kriza te trenutna COVID-19 kriza snažno su utjecale na cijeli svijet te su preokrenule dugoročne trendove konvergencije životnog standarda i znatno opteretile sustave socijalne zaštite. Nejednakost se povećala u većini država i izazvala zabrinutost u pogledu održivosti rasta i socijalne kohezije. Ekonomska i socijalna nejednakost prisutna je u svim zemljama te je potrebno kroz odgovarajuće kombinacije zakona, mjera i korištenja poreznih sustava kontinuirano raditi na njihovom smanjenju.

Zadnjih desetljeća, prihodi kućanstava postajali su više neravnomjerno raspoređeni u većini zemalja. Rastuća dohodovna nejednakost nije bila vođena samo visokim top dohodcima nego i tendencijom da se najniži dohodci nalaze nisko ispod prosjeka i ostatka populacije. Dovodi se u pitanje fiskalna preraspodjela vlada država kroz porezne i transferne sustave, pogotovo u kontekstu novih oblika rada, pitanja učinkovitosti tradicionalnih mreža socijalne zaštite i starenja stanovništva te se vrši veliki pritisak na preraspodjelu kapaciteta vladinih proračuna.

Sustav poreza i transfera temeljni je stup uključive politike rasta čiji je cilj ravnopravna podjela ekonomskog rasta na sve skupine populacije i osiguranje za pristojan životni standard za sve, iako se uvjeti u zemljama popravljaju u odnosu na vrijeme nakon globalne financijske krize 2008. godine, svijet se i dalje suočava s posljedicama te krize uključujući sve veće nejednakosti i nedostatna ulaganja. Zbog toga se sve veća pažnja posvećuje socijalnoj pravdi. Oporezivanje je od davnih vremena ključan čimbenik za izgradnju pravednijeg društva i snažnijeg gospodarstva. Njime se mogu ukloniti nejednakosti i to ne samo pružanjem potpore društvenoj mobilnosti već i smanjenjem tržišne dohodovne nejednakosti. Porezna politika može snažno utjecati na razine ulaganja, na odluke o zapošljavanju te na samu spremnost poduzetnika na ulaganje u nove poslove ili širenje već postojećeg poslovanja, a sve to zajedno može dovesti do većeg i uključivijeg rasta.

POPIS LITERATURE

- Balog A., Lešić D. (2021.), Temelji poreznog sustava, Veleučilište Baltazar Zaprešić
- Blanchard O., Rodrik D. (2019.), We have the tools to Reverse The Ride in Inequality, Reflections on the conference on Combating inequality: Rethinking policies to reduce Inequality in Advanced Economies, Peterson Institute for International Economics, October 17 i 18, 2019. PIIE Webcast, Washington, DC
- Boyce P. (2020.), What is a Regressive Tax [online] Dostupno na: <https://boycewire.com/regressive-tax-definition/> (pristupljeno 26. srpnja, 2021.)
- Causa O., Hermansen M. (2019.), Income redistribution through taxes and transfers across OECD countries [online] Dostupno na: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/bc7569c6-en.pdf?expires=1628178885&id=id&accname=guest&checksum=551255248AFE9D916FE8BD8C20AB0E30> (Pristupljeno: 04. kolovoza, 2021.)
- Cleartax (2021.), Goods & Services Tax GST (India) What is GST? Indirect Tax Law Explained [online] Dostupno na: <https://cleartax.in/s/gst-law-goods-and-services-tax> (pristupljeno 23. srpnja, 2021.)
- Credit Suisse (2021.), Research Institute; Global wealth report 2021 [online] Dostupno na: <https://www.credit-suisse.com/about-us/en/reports-research/global-wealth-report.html> (Pristupljeno: 03. kolovoza, 2021.)
- Credit Suisse (2019.), Research Institute; Global wealth report 2019 [online] Dostupno na <https://www.credit-suisse.com/about-us/en/reports-research/global-wealth-report.html> (Pristupljeno: 03. kolovoza, 2021.)
- Credit Suisse (2015.), Research Institute; Global wealth report 2015 [online] Dostupno na <https://www.credit-suisse.com/about-us/en/reports-research/global-wealth-report.html> (Pristupljeno 02. kolovoza, 2021.)
- Europska Komisija (2017.), Tematski informativni članak o europskom semestru; Rješavanje pitanja nejednakosti [online] Dostupno na https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester-thematic-factsheet-addressing-inequalities_en_0.pdf (pristupljeno: 03. kolovoza, 2021.)

- Europska Komisija (2016b.), Tematski informativni članak o europskom semestru; Oporezivanje [online] Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_taxation_hr_0.pdf (Pristupljeno: 07. kolovoza, 2021.)
- Europska Komisija (2016a.), Tematski informativni članak o europskom semestru; Socijalna uključenost [online], Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_social_inclusion_hr.pdf (Pristupljeno 02. kolovoza, 2021.)
- Fernandes E. (2002.), The Influence of de Soto's "The Mystery of Capital" [online], Dostupno na: <https://www.lincolnst.edu/publications/articles/influence-sotos-mystery-capital> (Pristupljeno: 01. rujna, 2021.)
- Folger, J. (2021.), How to calculate your tangible net worth [online], Dostupno na: <https://www.investopedia.com/articles/pf/13/calculating-your-tangible-net-worth.asp> (Pristupljeno: 03. rujna, 2021.)
- Forbes (2020), A decade of billionaires 2010-2020 [online], Dostupno na: <https://www.forbes.com/decade-of-billionaires/> (Pristupljeno 07 kolovoza, 2021.)
- Gerber C., Klemm A., Liu L., Mylonas V. (2019.), IMF Working paper; Personal Income Tax Progressivity: Trends and Implications [online] Dostupno na : <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/11/20/Personal-Income-Tax-Progressivity-Trends-and-Implications-46332> (Pristupljeno: 25. srpnja, 2021.)
- Hargrave M. (2021.), Capital [online], Dostupno na: <https://www.investopedia.com/terms/c/capital.asp> (Pristupljeno: 25. kolovoza, 2021.)
- Heisz A., Murphy B. (2016.), The Role of Taxes and Transfers in Reducing Income Inequality [online], Dostupno na: <http://irpp.org/wp-content/uploads/2016/01/aots5-heisz-murphy.pdf> (Pristupljeno 28. srpnja. 2021.)
- International Monetary Fund (2019.), IMF Country Report No. 19/214; Germany: Selected Issues [online] Dostupno na: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/2019/214/002.2019.issue-214-en.xml?rskey=bLxp4L&result=21> (pristupljeno 22. kolovoza, 2021.)

- International Monetary Fund (2020.), IMF Staff Country Reports; Finland, [online] Dostupno na: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/2020/006/article-A001-en.xml?rskey=bLxp4L&result=25> (pristupljeno 22. kolovoza, 2021.)
- International Monetary Fund (2018.) Inequality in China- Trends, Drivers and Policy Remedies [online] Dostupno na <https://www.imf.org> (pristupljeno 22. kolovoza, 2021.)
- International Monetary Fund (2014.) Fiscal policy and income inequality [online], Dostupno na <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2016/12/31/Fiscal-Policy-and-Income-Inequality-PP4849> (pristupljeno 10. kolovoza, 2021)
- Jelčić B., Jeličić B. (1998.), Porezni sustavi i porezna politika, Zagreb, Informator
- Kagan J. (2021.), Proportional Tax [online], Dostupno na <https://www.investopedia.com/terms/p/proportionaltax.asp> , (pristupljeno 03. rujna, 2021.)
- McLure, Charles E. , Neumark, Fritz and Cox, Maria S. (2020.) ,Taxation, Encyclopedia Britannica Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/taxation>, (pristupljeno 23.lipnja, 2021.)
- Nevin S.A., Agbedana O., Omosomi O. (2019.), Bringing dead capital to life- What Nigeria should be doing [online], Dostupno na <https://www.pwc.com/ng/en/publications/bringing-dead-capital-to-life.html> (Pristupljeno; 03.rujna, 2021.)
- OECD, (2020a.), Revenue Statistics 2020 Tax revenue trends in the OECD (e-publikacija) Dostupno na: <https://www.oecd.org/ctp/revenue-statistics-2522770x.html> (pristupljeno 25.lipnja, 2021.)
- OECD (2020b.), Revenue statistics 1965.-2019. [online] Dostupno na: <https://www.oecd.org/ctp/revenue-statistics-2522770x.html> (pristupljeno 25.lipnja, 2021.)
- OECD Manual (2009.), Measuring Capital [online], Dostupno na <https://www.oecd.org/sdd/productivity-stats/43734711.pdf> (pristupljeno: 22. kolovoza, 2021.)
- Piketty T., Saez E. (2007.), How Progressive is the U.S. Federal TaxSystem? A Historical and International Perspective (Journal of Economic Perspectives—Volume 21, Number

- 1—Winter 2007—Pages 3–24) [online] Dostupno na: <https://eml.berkeley.edu/~saez/piketty-saezJEP07taxprog.pdf> (pristupljeno 28. srpnja, 2021.)
- Piketty T. (2014.), Kapital u 21. stoljeću, Zagreb, Profil
 - Saez E., UC Berkeley (2019.), Striking it Richer: The Evolution of Top Incomes in the United States (Updated with 2017 final estimates) [online] Dostupno na: <https://eml.berkeley.edu/~saez/saez-UStopincomes-2017.pdf> (Pristupljeno: 01. kolovoza, 2021.)
 - Sokol Knjaz N. (2015.), Pojam i vrste javnih prihoda [online] Dostupno na <https://www.efzg.unizg.hr/UserDocsImages/fin/nsokol/1.%20POJAM%20I%20VRSTE%20JAVNIH%20PRIHODA%202015.pdf>, (pristupljeno 03. rujna, 2021.)
 - Tax Policy Center (2020.), How do taxes affect income inequality? [online] Dostupno na: <https://www.taxpolicycenter.org/briefing-book/how-do-taxes-affect-income-inequality>, (pristupljeno 21. kolovoza, 2021.)
 - Tuovila A. (2021.), Capital Accumulation [online] , Dostupno na: <https://www.investopedia.com/terms/c/capitalaccumulation.asp> (Pristupljeno: 25. kolovoza, 2021.)
 - United Nations, Department of economic and social affairs (2020.), Inequality in a rapidly changing world, United Nations Publications
 - United Nations Conference on Trade and Development (1998.), Income Distribution, Capital Accumulation and Growth [online], Dostupno na: https://www.jstor.org/stable/40721821?seq=1#metadata_info_tab_contents (Pristupljeno 26. lipnja, 2021)
 - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (2016.), World Social Science Report 2016; Recent changes in income inequality in China [online], Dostupno na https://en.unesco.org/inclusivepolicylab/sites/default/files/analytics/document/2019/4/wssr_2016_chap_15.pdf (pristupljeno 12. kolovoza, 2021.)
 - WID.world (2021.), World Inequality Database [online] Dostupno na: <https://wid.world/world/> (Pristupljeno: 05. kolovoza, 2021.)
 - Zrinušić Z. (2016.) Hrvatski porezni sustav, Ministarstvo financija Republike Hrvatske, Denona, Zagreb

POPIS SLIKA

Slika 1 Uloga kapitala	21
Slika 2 Usporedba rasporeda svjetskog bogatstva 2019. i 2020. godine	40
Slika 3 Karta rasporeda svjetskog bogatstva po zemljama	41

POPIS TABLICA

Tablica 1 Ključni omjeri poreznih prihoda u odabranim zemljama OECD-a	9
--	---

POPIS GRAFIČKIH PRIKAZA

Grafički prikaz 1 Ukupni porezni prihodi u postotku BDP-a u odabranim zemljama.....	10
Grafički prikaz 2 Utjecaj rasta dohotka na različite vrste poreznih sustava.....	15
Grafički prikaz 3 Prikaz dohodovne nejednakosti u članicama EU izmjerene Gini koeficijentom	28
Grafički prikaz 4 Utjecaj distributivnog učinka poreza i transfera na smanjenje dohodovne nejednakosti u zemljama članicama OECD-a, 2015. godine	32
Grafički prikaz 5 Prikaz utjecaja promjene veličine kreditnih transfera i progresivnosti poreznog sustava na smanjivanje nejednakosti u odabranim zemljama članicama OECD-a..	33
Grafički prikaz 6 Prikaz utjecaja promjene veličine poreza na dohodak i progresivnosti poreznog sustava na smanjivanje nejednakosti u odabranim zemljama članicama OECD-a..	34
Grafički prikaz 7 Prikaz nejednakosti u prosječnim dohocima u radu za Švedsku, Njemačku i SAD u 2019. godini za top 1%, top 10% najbolje plaćenih i 50% najslabije plaćenih	37
Grafički prikaz 8 Prikaz podjele postotka najvećih nositelja bogatstva i postotak financijske imovine od 2000.-2015. godine	38
Grafički prikaz 9 Prikaz distribucije udjela nacionalnog dohotka u top 1%, top 10% i donjih 50% odrasle populacije u SAD-u	43
Grafički prikaz 10 Utjecaj poreza na distribuciju nacionalnog dohotka u top 10% pojedinaca s najvišim dohodcima i donjih 50% pojedinaca s najnižim dohodcima.....	44
Grafički prikaz 11 Prikaz distribucije udjela nacionalnog dohotka u top 1%, top 10% i donjih 50% odrasle populacije u Njemačkoj	46
Grafički prikaz 12 Prikaz distribucije udjela nacionalnog dohotka u top 1%, top 10% i donjih 50% odrasle populacije u Finskoj	47
Grafički prikaz 13 Prikaz distribucije udjela nacionalnog dohotka u top 1%, top 10% i donjih 50% odrasle populacije u Kini	48

ŽIVOTOPIS

Marta Žinić

✉ zinicmarta@gmail.com
📍 Gruška 18, 10000 Zagreb, Croatia
📱 00385953799505

Datum rođenja: 12.06.1996.

OBRAZOVANJE

Sveučilište u Zagrebu- Ekonomski fakultet
Zagreb

10/2015- danas

Smjer:

- Financije

RADNO ISKUSTVO

EMERUS d.o.o./ listopad,20- danas

- praćenje i apliciranje na programe EU fondova
- vođenje novčanih tokova
- izrada računa, ponuda te naplata potraživanja
- administrativni poslovi, organizacija ureda
- upravljanje sustava arhiviranja
- stvaranje, unos i održavanje podataka u bazama podataka
- rad u AK2 programu

PBZ Card/ Lipanj,19 - Ožujak,20

- razni administrativni poslovi, organizacija ureda i pomoć suradnicima na način kojim se optimiziraju procedure
- upravljanje sustava arhiviranja
- stvaranje, unos i održavanje podataka u baze podataka
- rad sa CMS sustavom

PHOTO BOOTHIQUE/ Rujan,15 - Ožujak,19

- pomoć pri komuniciranju sa klijentima, pomoć sa organizacijom eventa, slaganje rasporeda rada, vođenje hostesa
- sam rad sa klijentima, rješavanje tehničkih poteškoća

ALATI & PROJEKTI

- MS Office
- Google Analytics certificate
- organizator studentske konferencije - "INVESTO"
- certifikat iz engleskog jezika - C1
- Python - početnik

JEZIK

Engleski
Napredno znanje (C1)

Njemački
Osnovno znanje

INTERESI

- financije • projektni menadžment • event menadžment
- startups • istraživanje tržišta • organizacijska kultura
- brand menadžment • Google Analytics